

Kriminološko i kriminalističko profiliranje počinitelja kaznenih djela

Siniša, Sili

Professional thesis / Završni specijalistički

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka / Sveučilište u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:231:376134>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka University Studies, Centers and Services - RICENT Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Poslijediplomski specijalistički studij Kriminalističko istraživanje

Siniša Sili

KRIMINOLOŠKO I KRIMINALISTIČKO PROFILIRANJE
POČINITELJA KAZNENIH DJELA

(završni rad)

Rijeka, 2019.

Mentor: prof. dr. sc. Ksenija Butorac

Komentor: prof. dr. sc. Predrag Zarevski

Datum obrane završnog rada: 24.07.2019.

Povjerenstvo za obranu završnog rada:

1. prof. dr. sc. Petar Veić, predsjednik
2. prof. dr. sc. Predrag Zarevski, član
3. doc. dr. sc. Igor Martinović

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Poslijediplomski specijalistički studij Kriminalističko istraživanje

Siniša Sili

KRIMINOLOŠKO I KRIMINALISTIČKO PROFILIRANJE POČINITELJA KAZNENIH
DJELA

(završni rad)

Student: Siniša Sili

Mentor: prof. dr. sc. Ksenija Butorac

Rijeka, 2019.

SAŽETAK

Danas se kriminalističko profiliranje bazira na slici koja se stvara kroz medijsku popularnost filmova i TV serija, a profileri su osobe iz takvih produkcija koji „nepogrješivo“ izrađuju profil počinitelja kaznenih djela koristeći svoju genijalnost i viziju. Međutim, takav pristup nije prava slika onoga što predstavlja kriminalističko profiliranje počinitelja kaznenih djela. Profiliranje počinitelja se ipak temelji na znanstvenim metodama i metodama klasičnog kriminalističkog istraživanja. Stoga su u ovom radu elaborirane metode koje se koriste za izradu profila počinitelja te razlike među njima a odnose se na kriminološku istražnu analizu, dijagnostičke evaluacije, psihologiju istrage, geografsko profiliranje, kao i kriminalističko profiliranje počinitelja kaznenih djela koristeći analizu bihevioralnih dokaza. Također ću navesti kakva je njihova primjena u kriminalističkom istraživanju.

Ključne riječi: kriminalističko istraživanje, kriminološko profiliranje, kriminalističko profiliranje

SUMMARY

Nowadays, profiling is based on what people see through media, for example TV. Films and series give an impression that profilers are people which are extraordinary and always deliver a profile without a mistake, using just their brain and vision. However, that is not how suspect profiles are delivered in a real world. Suspect profiling is based on scientific methods and methods of classical criminal investigation. Therefore, methods elaborated in this paper, and differences among them, refer to classical profiling (Criminal Investigative Analysis, Diagnostic Evaluation, Investigation psychology, Geographic Profiling), and profiling using behavioral evidence. Also, their application in real investigation will be elaborated.

Key words: criminal investigation, criminal profiling, criminal investigative profiling

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POVIJESNI PREGLED KRIMINOLOŠKOG I KRIMINALISTIČKOG PROFILIRANJA.....	3
3. POJAM KRIMINALISTIČKOG PROFILIRANJA	5
3.1. Definiranje kriminalističkog profiliranja.....	7
3.2. Struktura i primjena kriminalističkog profiliranja	10
4. LOGIKA U KRIMINALISTIČKOM PROFILIRANJU	15
4.1. Induktivno profiliranje	17
4.2. Deduktivno profiliranje	18
5. KRIMINOLOŠKO PROFILIRANJE POČINITELJA KAZNENIH DJELA	19
5.2. Dijagnostičke evaluacije.....	23
5.3. Psihologija istrage	25
5.4. Geografsko profiliranje	30
5.4.1. Računalni programi za geografsko profiliranje.....	34
6. KRIMINALISTIČKO PROFILIRANJE POČINITELJA KAZNENIH DJELA.....	36
7. ZAKLJUČAK	41
POPIS TABLICA.....	43
LITERATURA.....	44

1. UVOD

Danas su vrlo popularne osobe koje izrađuju profile počinitelja kaznenih djela (profileri) te su dostigli razinu medijskih zvijezda koji, navodno, nepogrješivo rješavaju kaznena djela. Navedenu popularnost su stekli zahvaljujući filmovima, serijama, TV emisijama i bestseller knjigama koje glorificiraju ulogu profileru u uhićenju serijskih ubojica, silovatelja, otmičara i ostalih počinitelja kaznenih djela. Njihov pristup u rješavanju kaznenih djela većinom se temelji na njihovoj mašti, intuiciji i vizijama tko bi mogao biti počinitelj određenog kaznenog djela. Međutim, takav pristup ne prikazuje uvijek točnu sliku o tome kako funkcionira profiliranje počinitelja kaznenih djela, a često i zanemaruje nedostatke. Također se nerijetko zanemaruju elementi stvarnog stručnog profiliranja u praksi. Profiliranje je pristup rješavanju kaznenih djela na način da se postave određena pitanja kao što je pitanje: "Što ovo kazneno djelo govori o osobi koja ga je počinila?". Znanstveno proučavanje kriminala i počinitelja kaznenih djela započelo je u 19. stoljeću, kada su neki kriminolozi pokušali odrediti obilježja tipičnih počinitelja. U današnje vrijeme kriminolozi nastavljaju proučavati počinitelja s tri glavna cilja. Prvi je cilj razumjeti zašto ljudi čine kaznena djela. Drugi je klasificirati kriminalno ponašanje, što znači analizirati ga, odnosno razvrstati po kategorijama. Posljednji cilj je riješiti kazneno djelo i uhititi počinitelja, a to je svrha profiliranja.¹

Svrha ovog rada je pružiti bolje razumijevanje kriminološkog i kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela, te koje se metode za izradu profila počinitelja kaznenog djela koriste u stručnoj praksi. Svrha ovog rada je pružiti pregled suvremenih metoda profiliranja koje su predstavljene u recentnoj literaturi.

U ovome radu postavljeni su sljedeći ciljevi:

- prikazati specifičnosti kriminološkog i kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela,
- dati pregled i elaborirati metode kriminološkog i kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela koje mogu biti korisne za kriminalističko istraživanje.

Iz ciljeva su izvedeni su sljedeći istraživački problemi:

¹ Steffoff, Rebecca, *Criminal Profiling: Forensic science investigated*, Marshall Cavendish Corporation, 2011, str.

- pojmovno određivanje te definiranje značenja kriminološkog i kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela,
- specifičnost i svrstavanje metoda profiliranja u područje kriminološkog i kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela.

2. POVIJESNI PREGLED KRIMINOLOŠKOG I KRIMINALISTIČKOG PROFILIRANJA

Rani kriminolozi su smatrali da su neki ljudi postali kriminalci zbog nesretnog spleta životnih okolnosti, a drugi da su bili "rođeni da budu kriminalci" te kako su ti nesretni pojedinci imali više od prosječne šanse da počine zločine jer su imali mentalna ili fizička ograničenja odnosno nedostatke. Neki kriminolozi su također vjerovali da su ljudi koji su postali kriminalci posjedovali vidljive osobine ili karakteristike kriminalaca. Ako bi se te karakteristike mogle identificirati, stručnjaci bi ih mogli koristiti i na osnovu tih karakteristika prepoznati potencijalne zločince. Te bi na osnovu toga bilo moguće moguće predvidjeti kriminalno ponašanje ili ga čak spriječiti.

Jedan od prvih istraživača koji se upustio u korijene kriminalnog ponašanja bio je talijanski liječnik Cesare Lombroso.² Nakon mjerenja 383 lubanje mrtva talijanska osuđenika i prikupljanja informacija o njihovim zločinima, Lombroso je razvrstao lubanje prema vrsti kriminala i dobi, spolu, razini obrazovanja i fizičkim značajkama. Lombroso je također razmotrio zemljopisni položaj i druge karakteristike zločina i njihovih počinitelja. Iz tih podataka razvio je teorije koje je objavio 1876. u knjizi pod naslovom „Rođeni zločinac“ (L'uomo delinquente). Prema Lombrosu, postojale su tri glavne vrste zločinaca: duševno bolesni, kriminaloidni i rođeni. U njegovom sustavu kriminalci su bili mentalno ili fizički bolesni ili deformirani. Kriminaloidni nisu bili prepoznatljivi. Lombroso je vjerovao da su mentalno i emocionalno nestabilni te da mogu postati kriminalci pod povoljnim, ali i nepovoljnim okolnostima. Rođeni kriminalci, prema njegovom mišljenju, bili su primitivni pojedinci koji su bili manje razvijeni od običnih ljudi. Lombroso je naveo osamnaest fizičkih obilježja po kojima je promatrao pojedince za koje je smatrao da su rođeni kriminalci. Obilježja uključuju snažno izraženu čeljust ili velike jagodice, uši veće ili manje od normalnih, veliki broj bora na licu, abnormalne zube i duge ruke. Netko s pet ili više tih osobina bio je rođeni kriminalac.

² Cesare Lombroso (Verona, 6. studenog 1836. - Torino, 19. listopada 1909.), talijanski liječnik, utemeljitelj antropološke teorije kaznenog prava i jedan od utemeljitelja kriminologije. Njegovo učenje o rođenom zločincu i tipiziranje osoba predisponiranih za antisocijalnu usmjerenost odbačeni su. Ipak, i danas postoje čak i znanstveni krugovi koji podržavaju Lombrosovu teoriju. Takozvani "lombrosovski tip" osobe je ona koja ima nisko čelo, guste obrve, jaku donju vilicu, sitne oči, jake ekstremitete. Cesare Lombroso, talijanski psihijatar koji je živio na prijelazu 19. u 20. stoljeće, proučavao je tjelesne osobine (naročito glave) osuđenih kriminalaca, te je na temelju rezultata stvorio teoriju o rođenom zločincu.

I ostali kriminolozi toga vremena dijelili su Lombrosovu osnovnu ideju da se barem neki kriminalci mogu prepoznati po njihovom fizičkom izgledu. Drugim riječima, određene fizičke osobine su se smatrale znakovima kriminalne prirode. Američki pisac Gerald Fosbroke je tvrdio u knjizi „*Character Reading through Analysis of the Features*“ iz 1914., da se priroda osobe otkriva u njegovom ili njezinom licu. Smatrao je da kako se oblikuju naše osobne karakteristike, tako i naše lica evoluiraju, a na njima je uglavnom napisana priča što smo mi, bili jaki ili slabi, za one koji će to pročitati. Prema tome, promatrač može prepoznati koje vrste karakternih osobina neki pojedinac ima uključujući i njene kriminalne osobine. "Karakterna analiza" kao Fosbrokeova ideja bila je opozvana jer nema znanstvene osnove.

Navedeni pokušaj povezivanja fizičkih obilježja i kriminalnog ponašanja neke osobe je doveo do stvaranja predrasuda prema ljudima koji su izgledali na određeni način, a bili su potpuno nevini. Na sreću, kriminolozi su razvili druge načine proučavanja kriminalnog ponašanja te odnosa između zločinaca i njihovih djela.

Forezičari³ su postali neodvojiv dio policije krajem devetnaestog stoljeća, nakon što je austrijski profesor prava Hans Gross 1893. godine izdao dvotomni priručnik *Kriminalistike*. Grossova knjiga, koja se naziva i *Kriminalističko istraživanje*, opisala je mnoge tehnike koje su znanstvenici i policijski službenici razvili za istraživanje fizičkih ili materijalnih dokaza o zločinu: mrlje od krvi, tragovi metka isl. Policijski odjeli počeli su koristiti kriminalističku istragu za obuku službenika, a knjiga je postala sastavnim dijelom predmeta pravnih fakulteta.⁴

Moderni stručnjaci za forenziku smatraju Hansa Grossa osnivačem njihove profesije. Među ostalim doprinosima, Gross je izmislio riječ *Kriminalistika*. Koristio ju je za upućivanje na opću studiju o zločinu ili kriminalcima. Danas, međutim, *Kriminalistika* ima uže, specifičnije

³ *Forenzika* je naziv za primjenu širokog spektra znanstvenih grana za utvrđivanje činjenica u sudskim ili upravnim postupcima. Izraz dolazi od latinskog pridjeva *forensis* ("pred forumom", odnosno "pred sudom"). Forenzika je i primjena znanosti u kaznenim i građanskim zakonima, uglavnom na kriminalnoj strani tijekom kaznene istrage, kao što je regulirano pravnim standardima prihvatljivih dokaza i kaznenog postupka. Forenzički znanstvenici prikupljaju, čuvaju i analiziraju znanstvene dokaze tijekom istrage. Dok neki forenzičari putuju na mjesto zločina kako bi sami prikupili dokaze, drugi zauzimaju laboratorijsku ulogu, obavljajući analize na predmetima koje su im donijeli drugi pojedinci. Osim njihove laboratorijske uloge, forenzički znanstvenici svjedoče kao vještaci u kaznenim i građanskim predmetima i mogu raditi ili za tužiteljstvo ili za obranu. Iako je bilo koje područje tehnički moglo biti forenzičko, određeni dijelovi su se s vremenom razvili kako bi obuhvatili većinu forenzički povezanih slučajeva, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Forenzika>, (14.04.2019)

⁴ Steffoff, R., op. cit., str. 13

značenje. Odnosi se na proučavanje materijalnih dokaza s mjesta zločina. Proučavanjem kriminala, zločinaca i kriminalnog ponašanja bavi se Kriminologija.

Profiliranje je postalo formalno sredstvo kriminalističke istrage tek sedamdesetih godina 20. stoljeća, uglavnom zbog rada agenta Howard Tetena iz FBI-a (*Federal Bureau of Investigation*). On je kao specijalni agent FBI-a proučavao forenzičku znanost i istraživao psihološke aspekte kriminala i kriminalaca s dr. Brusselom. Godine 1970. Teten je počeo voditi tečaj FBI-a iz primijenjene Kriminologije. Ključni dio tečaja bio je izgradnja slike neidentificiranog počinitelja, a riječ je o procesu koji je ubrzo postao poznat kao profiliranje. Sljedećih nekoliko godina, Teten i još jedan instruktor FBI-a po imenu Pat Mullany uveli su tehnike profiliranja u svoja predavanja na tečajevima Kriminologije.⁵

3. POJAM KRIMINALISTIČKOG PROFILIRANJA

Pod pojmom „kriminalističkog profiliranja“ podrazumijeva se različito korištenje naziva za profiliranje počinitelja kaznenih djela. Terminologija i pojmovi koji se koriste su npr. profiliranje počinitelja (*offender profiling*), profiliranje kriminalne osobnosti (*criminal personality profiling*), istražno profiliranje (*investigative profiling*) i psihološko profiliranje (*psychological profiling*)⁶. Također možemo uključiti i termine analiza mjesta zločina (*crime scene analysis*), profiliranje mjesta zločina (*crime scene profiling*), istražna psihologija (*investigative psychology*) i statističko profiliranje (*statistical profiling*). Još uvijek ne postoji konsenzus u definiranju pojma kriminalističkog profiliranja. Zbog pojednostavljenja navedeni pojmovi u literaturi na engleskom jeziku svedeni su pod pojam kriminalističko profiliranje (*criminal profiling*).

Da bi uopće mogli dati odgovor na pitanje „što je kriminalističko profiliranje?“ te je li to uopće adekvatno pojmovno ili terminološko određenje, javlja se problem i s terminom koji se koristi u hrvatskom jeziku. Naime, pojam „kriminalističko profiliranje“ obuhvaća različite metode profiliranja počinitelja kaznenih djela. S obzirom da se rad odnosi na dvije vrste profiliranja počinitelja kaznenih djela: kriminološko i kriminalističko, potrebno je dati određena pojmovna objašnjenja. U hrvatskom jeziku postoje dva pojma koja imaju različito

⁵ Ibid., str. 33

⁶ Kocsis, Richard N.: *Criminal profiling, Principles and Practice*, Totowa, New Jersey, Humana Press Inc., 2006, str. 1

značenje, odnosno postoje dvije znanstvene discipline, a to su *kriminologija* i *kriminalistika*, stoga postoje i dvije vrste profiliranja počinitelja kaznenih djela: *kriminološko* i *kriminalističko profiliranje*. Određivanje njihovih definicija i metoda odnose se izravno na ova dva pojma, što će biti objašnjeno u daljnjem tekstu.

Kriminologija je samostalna disciplina u sustavu znanosti koja svojim sustavom metoda pručava pojavne oblike i uzroke kažnjivih ponašanja.⁷

Kriminalistika je znanost koja proučava, pronalazi i usavršava znanstvene i na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva da se otkrije i razjasni kazneno djelo te otkrije i privede počinitelj kaznenog djela, također i da se osiguraju i fiksiraju svi dokazi radi utvrđivanja objektivne istine te da se spriječi činjenje budućih kaznenih djela. Kriminalistika je znanost o tehnici, taktici i metodici operativnih, istražnih i drugih sudskih radnji.⁸

Navedenu distinkciju pojmova je bitno navesti zbog jezičnih prijevoda riječi *kriminalistika* s hrvatskog jezika na engleski jezik, jer engleski jezik ne poznaje pojam kriminalistike nego su u upotrebi riječi: *criminology*, *crime*, *criminal*. Tako je prema K. K. Kamenjarin utvrđeno da se termin *kriminalistika* na engleski jezik može prevesti ili kao *crime investigation* ili kao *criminal investigation*. Termin *criminal investigation* se češće koristi u stručnoj literaturi napisanoj izvorno na engleskome jeziku.⁹ Također se navedeni termin koristi za prijevod riječi *kriminalističko istraživanje*. Tako pojam *kriminološko profiliranje* na engleski jezik možemo prevesti kao *criminal profiling*, dok pojam *kriminalističko profiliranje* možemo prevesti kao *criminal investigation profiling*.

Uvodno pojmovno i terminološko objašnjenje bilo je potrebno radi lakšeg razumijevanja profiliranja u daljnjem izlaganju s obzirom da je i najveći dio literature o kriminološkom i kriminalističkom profiliranju na engleskom jeziku, a u engleskom govornom području pod *kriminalističko profiliranje* podvode se svi korišteni pojmovi koji se odnose na profiliranje počinitelja kaznenih djela. U naravi je zapravo *kriminološko* te sintagma koja se najčešće koristi je *criminal profiling*.

⁷ Horvatić, Željko: Elementarna kriminologija, Školska knjiga, Zagreb, 1994., str. 18-21.;

⁸ Vodinec, Vladimir, Aleksić, Živojin: Kriminalistika, Informator, Zagreb, 1990., str. 3.

⁹ Kiš Kamenjarin, Karla: Stručni studij kriminalistika – nedoumice oko prijevoda termina "kriminalistika" na engleski jezik, stručni članak, Polic. sigur. (Zagreb), godina 26. (2017), broj 1, str. 20-29, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/271598>, (13.04.2019.), str. 23-26

Može se zaključiti da je kriminološko i kriminalističko profiliranje na engleskom jeziku obuhvaćeno istim pojmom dok to u hrvatskom jeziku nije slučaj. U sljedećem poglavlju će se koristiti izraz *kriminalističko profiliranje* te će biti elaborirane metode koje se koriste za profiliranje počinitelja

3.1. Definiranje kriminalističkog profiliranja

Kriminalističko profiliranje je proces korištenja dostupnih informacija o počinjenom zločinu i mjestu zločina kako bi se sastavio psihološki profil o nepoznatom počinitelju kaznenog djela (zločincu). Informacije koje često koristi profiler potječu s mjesta počinjenja zločina te se uzimaju u obzir čimbenici kao što su npr. stanje mjesta zločina, dokazi o kojem oružju i kalibru je riječ? ako je korišteno u zločinu, što je počinitelj učinio ili kakvu poruku je uputio žrtvi. Ostale informacije koje se mogu koristiti u kriminalističkom profiliranju mogu uključivati prostorni obrazac zločina, odnosno kako je počinitelj došao i otišao s mjesta počinjenja zločina te gdje počinitelj živi.¹⁰ Stvarni proces profiliranja razlikuje se od jednog do drugog stručnjaka u profiliranju (ovisno o obuci profiler), ali cilj ostaje isti: treba dovoljno zaključiti o ponašanju počinitelja te njegovim osobnim i fizičkim karakteristikama. Pomoću tih informacija stvara se profil počinitelja kaznenog djela koji sužava potencijalni krug osumnjičenika i pomaže u njegovom uhićenju te privođenju.

Definiranje profiliranja kaznenih djela nije tako jednostavno kao što se može očekivati. Dio poteškoća leži u prividnoj popularnosti pojma profiliranja i različitih konotacija koje je, čini se, steklo unutar kriminalističkog istraživačkog područja. Sljedeći problem proizlazi iz različitih perspektiva i zadataka, a svojstveni su tehničari kriminalističkog profiliranja. Unatoč tim razlikama, može se uočiti određeni konsenzus u smislu da je kriminalističko profiliranje proces u kojem se predmetna kriminalna ponašanja procjenjuju u svrhu donošenja nekih predviđanja o karakteristikama vjerojatnog počinitelja. Zajednički cilj izrade profila je pružanje informacija koje pomažu u kriminalističkoj istrazi, naizgled vrlo teških za otkrivanje počinitelja serijskih nasilnih zločina. Iako je koncept kriminalističkog profiliranja populariziran kao pomalo revolucionaran koncept, temeljna premisa je, uistinu, iznimno stara

¹⁰ Muller, Damon A.. Criminal Profiling, Real Science or Just Wishful Thinking?, HOMICIDE STUDIES, Vol.4, No.3, Sage Publications, Inc., 2000, str. 234-264, dostupno na: <http://docshare01.docshare.tips/files/18071/180714072.pdf>, (15.04.2019.), str. 235

i ukazuje na fascinaciju koju su ljudi oduvijek držali u pokušaju razumijevanja i predviđanja kriminaliteta.¹¹

Kriminalističko profiliranje ima i drugih pseudonima, kao što su psihološko profiliranje ili profiliranje počinitelja, a postoje i mnoge definicije onoga što zapravo predstavlja profil i koji su njegovi najvažniji ciljevi. Jedan od najčešće citiranih je Geberth, koji definira profil kao "napredniji pokušaj pružanja određenih informacija istražnim agencijama o tipologiji pojedinca koji bi mogao počinuti konkretni zločin."¹² Dok drugi mogu ponuditi varijacije, opći cilj profiliranja je dati policiji karakteristike vjerojatnog počinitelja. To obično uključuje zajedničke demografske varijable kao što su dob, etničko podrijetlo i bračni status, sve do specifičnijih razmatranja već počinjenih kaznenih djela, moguće motivacije i vjerojatnosti područja prebivališta. Razina detalja i cjelokupni stil profiliranja ovisit će ne samo o stvarnoj tehnici koja se koristi, već i o pojedincu koji ga stvara. Zbog toga bi mogao imati snažan utjecaj na istragu zločina ako bi se ovaj savjet koristio kao smjernica, što ne mora uvijek biti slučaj.¹³

Područje profiliranja je trenutno tako fragmentirano i rašireno da je nekom tko proučava profiliranje teško razumijeti, a kamoli procijeniti status ove znanstvene discipline.¹⁴ Mnogi profileri često nevoljko otkrivaju njihove egzaktne metode, vjerojatno zbog straha od plagiranja njihovih ideja ili su njihove metode upitne, podložne kritici i ismijavanju. U samoj biti profiliranja je vjerovanje da se karakteristike počinitelja mogu dobiti pažljivim i obazrivim istraživanjem karakteristika počinjenog djela. Drugim riječima, profiliranje se, ukupno gledano, odnosi na proces upotrebe svih dostupnih informacija o zločinu, mjestu počinjenja i žrtvi u smislu stvaranja profila (još) nepoznatog počinitelja.¹⁵ Važno je napomenuti da cilj profiliranja nije priopćiti policiji tko je točno počinio neki zločin, već stvoriti pretpostavke o vjerojatnim karakteristikama počinitelja,

Međutim, smatra se, također, da je profiliranje općenito nagađanje ili umjetnost (90%), a 10% znanost. Istraživači se s tim ne slažu, jer iskusni i obrazovani istražitelji mogu dobiti

¹¹ Kocsis, R. N., str. 9.

¹² Geberth, Vernon J.: *Practical Homicide Investigation, Tactics, Procedures, and Forensic Techniques*. 3rd Edition, CRC Press, Inc., Boca Raton, 1996, str. 492

¹³ Patherick, Wayne: *Serial Crime - Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling*, Elsevier Inc., London, 2006, str. 1

¹⁴ Ainsworth, Peter B.: *Offender profiling and crime analysis*, William Publishing, UK and USA., 2001, str. 7.

¹⁵ Loc. cit.

važne informacije od osumnjičenika, kao što su modus operandi, način djelovanja osumnjičenika, pozadinske informacije o osumnjičenima, financijski položaj, prethodne osude i druge važne informacije koje se mogu koristiti za profiliranje osumnjičenog.¹⁶

Profiliranje počinitelja je dobilo veliku pozornost posljednjih godina. Medijsko izvješćivanje o korištenju kriminalističkih psihologa u slučajevima teških zločina približilo je profiliranje počinitelja kaznenih djela javnosti. Moglo bi se tvrditi da je (uglavnom) senzacionalističko prikazivanje profiliranja rezultiralo općom konfuzijom o tome što je zapravo profiliranje, koliko često se to radi i tko to radi. Međutim, ta nesigurnost u široj javnosti nije posve iznenađujuća, budući da ne postoji dogovorena definicija pojma "profiliranje" čak i u akademskim krugovima. Ipak, notorno je da profiliranje koristi informacije s mjesta zločina vezano uz ponašanje počinitelja tijekom zločina. One se povezuju s drugim informacijama kao što su izjave žrtve (ako su dostupne), kako bi se donijeli zaključci o prirodi osobe koja je počinila zločin. Je li zločin bio planiran pomno ili je bio impulzivan? Radi li počinitelj ili živi blizu mjesta zločina? Kojem bi rasponu dobi počinitelj vjerojatno pripadao? Kojeg je spola počinitelj? Ovo su informacije koje mogu koristiti policiji u kriminalističkim istragama i usmjeravanju istih. Koliko je profiler sposoban sagledati mjesto zločina i koristiti ga na način da može odrediti karakteristike počinitelja? Odgovor na to pitanje nije posve jasan zbog više stručnjaka koji su uključeni u profiliranje počinitelja s obzirom da koriste različite tehnike kako bi došli do svojih zaključaka. Čak i oni koji tvrde da zastupaju isto teorijsko stajalište ipak se razlikuju u načinu na koji se ta teorija primjenjuje na određenom slučaju.¹⁷

Profiliranje se temelji na logičkoj analizi i velikom iskustvu u kriminalističkom istraživanju. Čak i uz pouzdan profil počinitelja policija neće uvijek pronaći dovoljno dokaza za uhićenje počinitelja ili možda će trebati mjeseci do uhićenja. Profileri obično rade na nekoliko slučajeva odjednom. Rijetko rade na jednom slučaju od početka do kraja, oni ponude profil počinitelja i neke strategije, a zatim prepuste policiji da dovrši istragu i uhiti počinitelja.

¹⁶ Bartol, Curt R., Bartol Anne M.: Criminal Behavior, A Psychological Approach , Pearson; 10th edition., 2012, str. 58

¹⁷ Bull, Robert H., Bilby, Charlotte, Cooke, Claire , Grant, Tim, Hatcher, Ruth, Woodhams, Jessica: Criminal psychology: a beginner's guide, Oneworld Publications, Oxford, 2006, str. 6

Čak i slavni profileri su naglasili da je profiliranje jednostavno alat. Profili ne pomažu uhititi počinitelje. Policija radi koristeći standardne istražne metode. Profil počinitelja može pomoći, ali nije dovoljan sam po sebi.¹⁸

Kriminalističko profiliranje predstavlja multidisciplinarni pristup (prije svega kriminologije, psihologije i forenzike) u proučavanju kaznenih djela odnosno počinitelja kaznenih djela, kao što su serijska ubojstva, silovanja, otmice, pa čak i terorizam. Cilj kriminalističkog profiliranja jest proučavanjem karakteristika kaznenog djela osigurati relevantne informacije o počinitelju kaznenog djela. Pomoću tih informacija stvara se profil počinitelja kaznenog djela koji sužava potencijalni krug osumnjičenika. Također se u tu svrhu koristi i analiza prošlih sličnih slučajeva kako bi se utvrdile određene zajedničke karakteristike, odnosno poveznice koje imaju počinitelji određenog kaznenog djela.¹⁹

3.2. Struktura i primjena kriminalističkog profiliranja

Prema Kocsisu²⁰, opisivanju točnih ciljeva i strukture kriminalističkog profiliranja ne može se pristupiti izravno, djelomice zbog različitih tehnika, a dijelom i zbog toga što se profiliranje razvija i stvaraju se različite koncepcije primjene u praksi. Kriminalistički profil se, u pravilu, sastoji od informacija koje uglavnom služe za opisivanje biografskih obilježja mogućeg počinitelja zločina. Stoga kriminalistički profili obično sadrži sljedeće podatke o vjerojatnom počinitelju:

- demografska obilježja kao što su dob i spol,
- evidentirana kaznena djela,
- zaposlenost ili nezaposlenost počinitelja,
- obiteljska obilježja (pozadina obitelji počinitelja).
- navike i društveni interesi (sport, hobiji ili drugi interesi koje bi počinitelj mogao imati),
- način prijevoza (vrsta vozila ako ga počinitelj ima).
- različite osobine ličnosti pojedinca (ponašanje počinitelja, izgled, i sl.).

¹⁸ Levy, Janey.: *Careers in criminal profiling*, 1st. ed., The Rosen Publishing Group, Inc., New York., 2008, str. 22

¹⁹ Kovač, Dario: Što je kriminalističko profiliranje?, 2014, dostupno na: <http://www.istrazime.com/klinicka-psihologija/sto-je-kriminalisticko-profiliranje/> (05.04.2019.), str. 1

²⁰ Kocsis, R. N., op. cit., str. 6-7

U opisivanju primjene kriminoloških profila treba naglasiti da, suprotno mnogim fiktivnim medijskim prikazima, kriminološki profili sami po sebi ne rješavaju zločine. Umjesto toga, kriminološko profiliranje najbolje se može promatrati kao resurs koji se može koristiti kao pomoć u kriminalističkoj istrazi kada je ona zastala ili se nije identificirao počinitelj. Ta se okolnost često javlja kada počinitelj posjeduje neke oblike nenormalnog ponašanja i/ili psihopatologije, a time i motive, koje istražitelji tradicionalno koriste kako bi stvorili zaključke o spornom počinitelju, a isti nisu jasno vidljivi. U dosadašnjoj istraživačkoj literaturi vidi se da su kriminološki profili najučinkovitiji kao dodatak tradicionalnim istraživačkim tehnikama, a ne kao samostalno rješenje za rješavanje određenih zločina. Stoga, kriminološki profili predstavljaju sredstvo kojim se istraga može usredotočiti u određenom smjeru ili pravcima istraživanja. U tom pogledu, kriminološki profili ne služe kao zamjena, pod bilo kojim okolnostima, za konvencionalne postupke u kriminalističkim istragama.²¹

Profiliranje je stoga pokušaj stvaranja dosljednih karakteristika ličnosti i temelji se na načelu da se karakterne crte mogu izvesti iz ponašanja na mjestu zločina, a zatim koristiti za predviđanje drugih ponašanja.²² Teorija o ličnosti pretpostavlja da je ljudsko ponašanje konzistentno i predvidljivo, iako neki socijalni psiholozi smatraju da ličnost nije dobar prediktor djelovanja u određenoj situaciji. Temeljna pogreška u atribuciji nastaje kada se ponašanje promatra samo kao proizvod unutarnjih dispozicija, a situacijski utjecaji se zanemaruju. Profileri se bave slučajevima koji uključuju ekstremnu patologiju. U svakom slučaju, osobine ličnosti se najbolje mjere kroz višestruka ispitivanja. Predviđanje ponašanja opasnog počinitelja povezano je s profiliranjem.²³

Kriminološko profiliranje strukturira svoju analizu kroz odgovore na tri osnovna pitanja:

1. Što se dogodilo na mjestu zločina?
2. Zašto su se dogodili ti događaji?
3. Koji bi tip osobe to učinio?

Odgovori na ova pitanja temelje se na mješavini operativnih iskustava sa sličnim zločinima, statističkom znanju prikupljenom iz analize sličnih slučajeva (homogenizacija varijabli) i znanja prikupljenih kliničkim istraživanjima i praksom. Za razliku od isključivo činjenične

²¹ Kocsis, R. N., op. cit., str. 7

²² Homant, Robert J., Kennedy, Daniel. B.: Psychological aspects of crime scene profiling, Validity research. Criminal Justice and Behavior, 25, 1998, str. 319-343.

²³ Rossmo, D. Kim.: Geographic profiling, CRC Press, Boca Raton, Florida., 2000, str. 88

prirode većine istraživačkih metodologija, profili se sastoje od probabilističkog ili vjerojatnog znanja o potencijalnom počinitelju kaznenog djela. Stoga postoji hijerarhija istražnih metoda u smislu kvalitete sadržaja informacija:

- 1) materijalni dokazi,
- 2) svjedoci i
- 3) profiliranje.

Važno je razumjeti da informacije o profilu počinitelja uvijek treba vrednovati manje u odnosu na materijalne dokaze.²⁴

Profileri imaju različite ideje o izradi profila, čak i o tome kako bi se njihova disciplina trebala imenovati. Neki profileri smatraju da je njihov posao umjetnost ili vještina, stvorena iz iskustva i instinkta. Povremeno koriste jezik koji čini profiliranje misterioznim: „ponirući“ u um zločinca ili „gledajući“ kroz oči zločinca. Ostali profileri teže uspostaviti svoju disciplinu kao znanstveno zanimanje, s jasnim standardima, smjernicama i obukom. U isto vrijeme, kriminolozi i policija se ponekad ne slažu oko vrijednosti profila. Nekoliko kritičara dovelo je u pitanje istinsko značenje i korisnost profiliranja. Bez obzira na definiciju, profiliranje počinje zločinom, a zatim opisuje nepoznatu osobu ili osobe koje su počinile kazneno djelo. Koristeći informacije o sličnim zločinima ili koristeći isključivo dokaze s određenog mjesta zločina, profiler razvija sliku počinitelja koja se ponekad naziva subjektom (za "nepoznati subjekt"). Svrha ove slike je pomoći policijskim službenicima da identificiraju počinitelja i dovedu ga pred lice pravde.²⁵

Zahtjevi profiliranja su u pogledu pružanja podataka vrlo intenzivni, vjerojatno zbog nesigurne prirode same metode. S druge strane, profil može omogućiti niz prijedloga (pretpostavki) u pogledu karakteristika počinitelja, uključujući moguću dob, rasu, spol, socioekonomski status, opis prebivališta, način prijevoza, razinu obrazovanja, bračni status, pozadinu zaposlenja, podatke o kriminalnoj evidentiranosti, psihijatrijsku povijest, socijalni i spolni razvoj, vojnu povijest, fizičke karakteristike, navike, stupanj organiziranosti, ponašanje prije kaznenog djela, ponašanje nakon počinjenja (napada) i mogućnost postojanja pomagača.²⁶

²⁴ Ibid., 89

²⁵ Steffoff, R., op. cit., str. 39

²⁶ Rossmo, D. Kim., op. cit., str. 93

Područja djelatnosti u kojima se iskustvo i znanje profilera koriste su, osim izrade profila počinitelja, pomaganje u usmjeravanju kriminalističkog istraživanja, traženje poveznice više slučajeva, usmjeravanje policije u prevenciji kaznenih djela, traganje i uhićenje počinitelja, kao i pomoć u vođenju ispitivanja osumnjičenika, talačkih kriza i sl. Sve navedene aktivnosti i znanja koja iz njih proizlaze zasnivaju se na dvije osnovne pretpostavke koje su polazište kriminalističkog profiliranja. Jedna je u nekoj razini dosljednosti obrazaca ponašanja osobe u svakodnevnom životu i kriminalnim radnjama. Karakteristike osobe i ponašanja iz njezinog svakodnevnog života mogu se djelomice pronaći u karakteristikama samog kaznenog djela, odnosno načinu izvršenja, karakteristikama žrtve i vrsti kaznenog djela. Upravo je refleksija osobina iz svakodnevnog života u kaznenom djelu ono što odaje počinitelja. No, često je to odražavanje osobina teško prepoznati, pa se nameće potreba za određenim psihologijskim znanjima profilera. Druga pretpostavka na neki način proizlazi iz prve, a govori o sličnosti između različitih počinitelja istih vrsta kaznenog djela. Sličnost počinitelja omogućava stvaranje generalizacije o skupu karakteristika koje počinitelji određenih kaznenih djela posjeduju.²⁷

Logika profiliranja počinitelja sastoji se u pretpostavci da je ponašanje počinitelja izraženo i povezano s izvršenjem kaznenog djela (koje se može otkriti prije, za vrijeme i nakon samog zločina). Profiliranje ukazuje na dinamiku toga ponašanja i osobna obilježja. Drugim riječima, pretpostavlja se da karakteristike mjesta zločina odražavaju obilježja ponašanja i osobnosti počinitelja, kao što je razumijevanje prirode mjesta zločina i počinjenog djela.²⁸ Sve navedeno pomaže u otkrivanju tragova o tome kako se počinitelj ponaša u svakodnevnom životu ili što ga motivira da napada na određeni način. Osnovna zadaća profilera je analiza takvih zaključaka u koristan oblik za policijske istražitelje.

Formalno, profil počinitelja se obično izrađuje za jedan ili više sljedećih ciljeva:

1) Razvoj opisa nepoznatog počinitelja, zasnovan na interpretaciji elemenata s mjesta zločina neriješenog djela kao najopćenitiji i najčešći cilj profiliranja;

²⁷ Kovač, Dario, op. cit., str. 2

²⁸ Horgan, John: Understanding Criminal Behaviour: Beyond 'Red Dragon', 2002, Faculty of Science Public Lecture Series 2002-3 University College, Cork, str. 1-15, dostupno na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.530.7106&rep=rep1&type=pdf>, (28.04.2019), str. 3

2) Utvrđivanje vjerojatnosti budućeg kaznenog djela istog počinitelja na temelju analize mjesta zločina;

3) Povezivanje niza neriješenih zločina koji dijele različita obilježja (npr. sve ono što nazivamo „aspektima potpisa“, a to su suštinski personalizirana ponašanja počinitelja, koja odražavaju individualno interpersonalno ponašanje i / ili maštu počinitelja);

4) Na temelju dobivenog psihološkog profila izvedenog iz analize mjesta zločina i / ili statističkih podataka o počinitelju (kao nepoznatom subjektu) te izrada strategije razgovora kako bi se pomoglo policiji u postavljanju pravih pitanja.

Profil je, dakle, stvaranje ove i drugih vrsta informacija za kriminalističku policiju kako bi se suzio popis ili tip potencijalnih osumnjičenika.²⁹ Kriminalističko profiliranje je najčešće prisvojeno od strane brojnih vodećih psihijatara, koji kao educirane osobe pomažu policiji u nekim visoko profiliranim slučajevima kaznenih djela. Ova metoda profiliranja nazvana je dijagnostička procjena i u biti je procjena psihologa ili psihijatra, npr. razvojni i / ili klinički problem (Badcock, 1997). Razvojni (osobne potrebe i životna iskustva) i klinički (obrasci počinjenja djela povezani s mentalnim bolestima) aspekti predstavljaju temelj rada forenzičkih praktičara u identificiranju aspekata psiholoških obilježja počinitelja. Osim teoretiziranja o tim područjima, forenzički konzultanti su također pokušali spojiti teorije ličnosti s teorijama vjerojatnog počinitelja umiješanog u zločin. Teorije ličnosti obično se smatraju kao relativno konzistentni obrasci ponašanja prisutni kod pojedinca koji ih navode da se ponašaju suprotno uvriježenom mišljenju. Brojne i proturječne teorije profiliranja nadilaze samo mnoštvo koncepata razvijenih u modernoj psihologiji. Iako se moraju pohvaliti pokušaji sistematizacije i širenja ovih ideja, glavne snage forenzičara vjerojatno leže u pružanju uvida u više bizarnih slučajeva.³⁰ Doista, neki vjeruju da bi se profiliranje trebalo provoditi samo onda kada postoje znakovi psihopatologije ili pak podupirati rad profilera koji nije psiholog pružajući uvid u osobnost i psihopatologiju, što ide tako daleko da sugerira da "ako istražitelji vjeruju da je serijski ubojica u osnovi izuzetno loša osoba koja se ponaša loše zato što je izabrala posebno opaku naviku, psihijatar može biti od male pomoći".³¹ Njihovo neusporedivo razumijevanje psihopatologije prikupljeno iz kliničke procjene

²⁹ Ibid., str. 4

³⁰ Patherick, W., op. cit., str. 4.

³¹ Ibid., str. 5

njihovih pacijenata, zajedno s njihovom opsežnom edukacijom u psihopatologiji, nema premca u percepciji ponašanja takvih kriminalaca. Iako druge metode mogu imati praktičniju primjenu u istražnom procesu, savjetovanje s forenzičkim psiholozima i psihijatrima može još uvijek imati vrijedno mjesto u istražnom procesu.³²

4. LOGIKA U KRIMINALISTIČKOM PROFILIRANJU

U najširem smislu, logika³³ se može definirati kao proces argumentacije, ili, kako to Turvey opisuje, "jedinstvena disciplina koja istražuje strukturu i valjanost uređenog znanja".³⁴ Turvey (2012) navodi sljedeće: „Logika se obično definira kao znanost valjane misli. No, kao što misao može značiti ili čin mišljenja ili objekt misli, dobivamo dvije definicije logike: logiku kao znanost (1) čina valjanog mišljenja, ili (2) objekte valjanog mišljenja.“ Također Turvey daje primijenjenu definiciju i identificira ulogu koju igra logika: „Logika je organizirano tijelo znanja ili znanosti koje vrednuje argumente. Argument³⁵ je skupina izjava čiji je smisao da neke od njih (premise³⁶) trebaju podržavati, podrazumijevati, odnosno pružati dokaze ili opravdavati vjerovanje u neke druge, posebno jednog od njih (zaključak³⁷).“³⁸

Postoji dosta konfuzije oko prirode same logike unutar profiliranja. Bez obzira na metodu profiliranja, svi pristupi profiliranju koriste logiku za donošenje zaključaka, pri čemu se logička struktura profila temelji na dvije komponente: premise i zaključci. Premise su razlozi koji podržavaju glavnu tvrdnju argumenta, dok su zaključci one karakteristike iz kojih

³² Loc. cit.

³³ Logika je grana filozofije. To je znanost o oblicima ispravne (pravilan, ispravan, točan) misli i metodama spoznaje. Logika sa metodologijom je jedna od osnovnih filozofskih disciplina, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Logika>.

³⁴ Turvey, Brent E.: *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*, 4th ed., UK, Elsevier Ltd., 2012, str. 49

³⁵ Argument (iz latinskoga "razlog, dokaz") je izjava ili niz izjava koje se koristi za opravdanje ili opovrgavanje jedne tvrdnje. Argumenti služe uvjeravanju ljudi o istinitosti ili o zabludi jedne teorije i zato su ključno sredstvo na području znanosti, kritike, rasprave i dijaloga., dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Argument>.

³⁶ Premisa (lat. *praemissa, praemittere* - navesti prije nečeg) predstavlja propoziciju ili pretpostavku, nešto što je naprijed istaknuto, (lat. *praemittere* - naprijed poslati) tj. barem jedan od dvaju ili više sudova iz kojih se izvodi konačni zaključak. Može se reći da je premisa sud od kojeg polazi postupak zaključivanja, a više takvih sudova i onih do kojih se dolazi postupkom zaključivanja - konkluzija, sačinjavaju zaključak, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Premisa>.

³⁷ Zaključak ili konkluzija nekog argumenta posjeduje karakteristiku valjanosti. Ako je zaključak valjan, tada nužno slijedi iz prethodno navedenih premisa. Ako zaključak nije valjan, tada on nije nužna posljedica premisa, odnosno, ne slijedi nužno iz istih. O njegovoj valjanosti ovisi valjanost cijelog argumenta. Nevaljani zaključak sadrži neku logičku pogrešku, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Zaklju%C4%8Dak>.

³⁸ Turvey, Brent E., op. cit., str. 49

zaključujemo. Jačina veze između premisa (razloga) i zaključaka (tvrdnji) značajno se razlikuju u metodama profiliranja. Razlozi koji se navode u prilog argumentu moraju izravno doprinijeti jačanju zaključka, a ti razlozi moraju biti istiniti.³⁹ Naime, argument mora biti logički povezan, a argumenti moraju biti istiniti za određenu situaciju. Kao što je rečeno, snaga argumenata može biti induktivna ili deduktivna. Induktivni argumenti su vjerojatniji, dok su dobri deduktivni argumenti sigurniji. Međutim, iako indukcija ima mjesto u logičkoj argumentaciji, njezino mjesto u procesu izvođenja karakteristika profila upitno je izvan određene točke.⁴⁰

U osnovi postoje dvije kategorije procesa kriminalističkog profiliranja, kao i većina oblika logike i argumentacije. Postoji induktivna procjena koja se odnosi na komparativni, korelacijski ili statistički proces, koji se često oslanja na subjektivnu ekspertizu, a ona je, pak, najviše povezana s razvojem psiholoških sindroma. Druga kategorija profiliranja je deduktivno rasuđivanje i upućuje na forenzičku metodologiju istraživačke procjene o obrascima ponašanja određenog počinitelja.⁴¹

Danas postoji značajan korpus literature koja se bavi kriminalističkim profiliranjem, uključujući i određenu količinu stvarno počinjenih zločina te brojne tekstove i znanstvene članke. Međutim, manje se pisalo o samim logičkim procesima koje koriste profileri pri donošenju zaključaka o počinitelju. Naime, vrlo malo radova opisuje različite načine pomoću kojih se mogu utvrditi karakteristike počinitelja. Postoje dva pristupa pomoću kojih profileri dolaze do svojih zaključaka, a to su: *indukcija*⁴² i *dedukcija*^{43, 44}.

Prema Turveyu, prva metoda profiliranja naziva se induktivno kriminalističko profiliranje, a konceptualno je povezana s konstrukcijom psihološkog sindroma i kasnijih dokaza tog sindroma. Druga, manje uobičajena metoda profiliranja naziva se deduktivnim kriminalističkim profiliranjem. Priroda deduktivnog kriminalističkog profiliranja, odnosno

³⁹ Alexandra, Andrew, Matthews, Steve, Miller, Seumas: *Reasons, Values and Institutions*, Tertiary Press, Melbourne, 2002, str. 41

⁴⁰ Patherick, W., op. cit., str. 16

⁴¹ Turvey., B. E., op. cit., str. 50

⁴² Indukcija je logička metoda. To je vrsta posrednog zaključka kod kojeg polazimo od pojedinačnog ka općem, to znači da ono što vrijedi za svaki pojedinačni slučaj jedne vrste vrijedi za cijelu vrstu, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Indukcija>

⁴³ Dedukcija je logička metoda. To je oblik posrednog zaključivanja kod kojeg se zaključeni sud izvodi od općeg k posebnom ili pojedinačnom, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dedukcija>

⁴⁴ Patherick, W., op. cit., str. 15.

njegovo podrijetlo, pretpostavke i metodologija bitno se razlikuju od podrijetla, pretpostavki i metodologije induktivnog kriminalističkog profiliranja i dokaza o sindromu zaključivanja.⁴⁵ Objema općim metodama profiliranja pridodan je naziv kriminalističko ili kriminološko profiliranje.

Slijedom navedenog, induktivna metoda se naziva još i kriminološko profiliranje počinitelja kaznenih djela, a deduktivna kriminalističko profiliranje počinitelja kaznenih djela. Svaka od ove dvije glavne vrste ima i više raznih tehnika profiliranja koje će biti razvrstane u novom poglavlju pod gore dodijeljenim nazivima.

4.1. Induktivno profiliranje

Induktivno profiliranje podrazumijeva izradu profila počinitelja na temelju karakteristika već poznatih počinitelja koji su počinili slično kazneno djelo na sličan ili identičan način. Pristup koji se koristi primarno je statistički, no upravo zbog toga u velikoj je mjeri spekulativan. Statističkim metodama ne omogućava se donošenje sigurnih zaključaka jer statistički podaci ne moraju biti valjani ni točno interpretirani. Profil počinitelja koji proizlazi iz ovog pristupa može sadržavati niz detaljnih karakteristika počinitelja koji mogu u jednome slučaju točno i u potpunosti opisati počinitelja, dok u drugome slučaju profil može biti u potpunosti pogrešan.⁴⁶

Induktivni kriminološki profil nastaje na temelju generalizacije karakteristika kaznenih djela i obilježja ličnosti više sličnih poznatih počinitelja kaznenih djela. On je rezultat nepotpune statističke analize i generalizacije (vrlo često bez usporedbe s normama), stoga se opisuje kao induktivan. Ovaj opis je uzet iz termina induktivna statistika, grana statistike koja uključuje generalizaciju, predviđanje, procjenu i odluku iz podataka koji su na početku predstavljeni.⁴⁷

Skupovi podataka koji se trenutno koriste za prikupljanje i statističko generaliziranje induktivnih kriminalističkih profila prikupljeni su uglavnom iz tri izvora:⁴⁸

⁴⁵ Turvey, Brent E.: *Deductive Criminal Profiling, Comparing Applied Methodologies Between Inductive and Deductive Criminal Profiling Techniques*, Knowledge Solutions Library, January, Electronic Publication, 1998, dostupno na: http://www.corpus-delicti.com/Profiling_law.html (30.04.2019), str. 1

⁴⁶ Kovač, Dario, op. cit., str. 1

⁴⁷ Turvey, B. E., *Deductive...cit...*

⁴⁸ Loc. cit.

- 1) Formalna i neformalna istraživanja poznatih, zatvorenih kriminalnih populacija i inherentni klinički i neklinički intervjui na kojima se te studije temelje;
- 2) Praktično iskustvo iz kojeg profiler sakuplja podatke;
- 3) Javni izvori podataka, uključujući popularne medije.

Induktivno profiliranje je alat koji se lako koristi te za koji nije potrebno specijalizirano forenzičko znanje, obrazovanje ili posebno osposobljavanje za proučavanje kriminalnog ponašanja ili kriminalističko istraživanje. Opći profili mogu se sastaviti u relativno kratkom vremenskom razdoblju bez velikog napora ili sposobnosti profiler. Rezultat je često jedan ili dva popisa nekvalificiranih karakteristika. Ove generalizacije mogu točno predvidjeti neke od nerazlučivih elemenata individualnog kriminalnog ponašanja, ali ne s velikom konzistentnošću ili pouzdanošću.⁴⁹

4.2. Deduktivno profiliranje

Deduktivno profiliranje svojevrsna je suprotnost induktivnom pristupu i zasniva se na logičnom i racionalnom rezoniranju, gdje su fizički dokazi osnova zaključivanja o karakteristikama počinitelja. Ovim metodama ne ulazi se u spekulacije o mogućim karakteristikama, a sam profil sastoji se od relativno sigurnog zaključivanja o malom broju osobina koji sužavaju potencijalni krug osumnjičenika.⁵⁰

Model deduktivnog profiliranja prema Turveyu je proces tumačenja forenzičkih dokaza, uključujući dokaze kao što su fotografije s mjesta zločina, izvješća o obdukciji, fotografije obdukcije i temeljita viktimološka studija žrtava pojedinih počinitelja. Osim toga važno je točno rekonstruirati specifične obrasce ponašanja počinitelja kaznenog djela na mjestu počinjenja, te iz tih specifičnih, pojedinačnih obrazaca ponašanja zaključiti koje su demografske karakteristike te afektivnu i motivacijsku dimenziju počinitelja.⁵¹

⁴⁹ Loc. cit.

⁵⁰ Kovač, Dario, op. cit., str. 1

⁵¹ Turvey, B. E., *Deductive...cit...*

Pritom se koriste tri skupine podataka pri izradi deduktivnog profila:

- 1) forenzički dokazi;
- 2) karakteristike mjesta zločina;
- 3) viktimologija.

Proces deduktivnog profiliranja najprikladnije se naziva analiza bihevioralnih dokaza te ovisi o analitičkim sposobnostima onoga tko izrađuje profil da prepozna obrasce ponašanja kod počinitelja kako bi došao do zaključka o njihovom značenju.

5. KRIMINOLOŠKO PROFILIRANJE POČINITELJA KAZNENIH DJELA

U ovom poglavlju slijedi pregled metoda koje se koriste prilikom kriminološkog profiliranja počinitelja kaznenih djela razvrstane po potpoglavljima.

5.1. Kriminalistička istražna analiza

Kriminalistička istražna analiza (*engl.* crime investigative analysis - CIA) je jedna od najpoznatijih metoda profiliranja te se koristi i naziv - CSA (*engl.* crime scene analysis). Možda je jedna od najpoznatijih metoda koju je izradio FBI⁵² u SAD-u. Metoda je uglavnom nastala iz jedne temeljne studije provedene kasnih 1980-ih, u kojoj su su federalni agenti intervjuirali serijske počinitelje o svojim zločinima. Cilj je bio utvrditi postoje li ikakve konzistentne značajke u odnosu na počinitelje koje bi mogle pomoći u klasificiranju tih počinitelja.⁵³

FBI je mjesta zločina ove skupine počinitelja podijelio u dvije kategorije - organizirane i neorganizirane. Organizirano mjesto zločina odražavalo je sveukupnu razinu kontrole počinitelja i njegovog planiranja počinjenja kaznenog djela (drugim riječima, počinitelji su znali što će učiniti i razmišljali su kako to učiniti), nerijetko su sa sobom donosili svoje oružje i općenito dolazili pripremljeni. Organizirani počinitelj može pažljivo isplanirati svoj djelo i može koristiti ograničenja u pogledu žrtve. Nadalje, odražavajući ukupnu razinu

⁵² Savezni istražni ured, poznatiji po kratici FBI (od *engl.* *Federal Bureau of Investigation*) savezna je kriminalističko-istražna i obavještajna agencija Ministarstva pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/FBI> (28.04.2019)

⁵³ Patherick, W., op. cit, 35

organizacije, organizirani počinitelj može voditi brigu o prenošenju žrtve na unaprijed određeno mjesto, kako kod samog počinjenja djela, tako i ponekad, nakon nastupanja smrti kako bi se sakrila lokacija tijela. Žrtva organiziranog počinitelja je "personalizirana", može biti stranac, ali može predstavljati i neke aspekte fantazije počinitelja. S obzirom na ovu razinu planiranja, mjesto zločina organiziranog počinitelja može otkriti malo praktičnih informacija osim da sugerira razinu planiranja i da se poduzmu mjere kako bi se izbjeglo otkrivanje.⁵⁴

S druge strane, neorganizirana mjesta zločina odražavaju gotovo potpunu suprotnost. Često se čini da je zločin rezultat neplaniranog, spontanog, iznenadnog napada, koji često rezultira većim razinama pokazanog nasilja (što odražava opći nedostatak planiranja i promišljanja). Cjelokupno mjesto zločina može biti "kaotično", uz malo truda da se sakrije žrtva ili npr. oružje koje je korišteno u kaznenom djelu.⁵⁵

Organizirano mjesto zločina (karakteristike prikazane u tablici 1) sadrži dokaze o planiranju, žrtva je ciljani stranac, mjesto zločina odražava sveukupnu kontrolu, koriste se slabosti žrtve, a nasilje prema žrtvi prethodi smrti. Navedeno upućuje na činjenicu da je počinitelj organiziran (tablica 2), a mjesto zločina je odraz osobnosti počinitelja, što znači da je počinitelj najvjerojatnije iznadprosječne inteligencije, društveno kompetentan, vjerojatno je kvalificiran za neko zanimanje, kontrolira svoje raspoloženje tijekom izvršenja kaznenog djela, a može koristiti i alkohol kao poticaj za predmetno kazneno djelo.⁵⁶

⁵⁴ Horgan, J., op. cit., str. 6

⁵⁵ Loc. Cit.

⁵⁶ Turvey, B. E., op. cit., str. 76

Tablica 1. Karakteristike mjesta organiziranog i neorganiziranog počinitelja kaznenog djela

Karakteristike mjesta zločina organiziranog i neorganiziranog počinitelja kaznenog djela	
Karakteristike psihopatskog (organiziranog) mjesta zločina	Karakteristike Psihotičnog (neorganiziranog) mjesta zločina
Napad planiran	Napad spontan
Žrtva je ciljani stranac	Žrtva ili mjesto poznati
Personalizira žrtvu	Depersonalizira žrtvu
Kontrolirani razgovor	Minimalni razgovor
Mjesto zločina odražava potpunu kontrolu	Mjesto zločina slučajno i neuredno
Zahtijeva podložnu žrtvu	Iznenadno nasilje prema žrtvi
Upotrijebljena ograničenja	Upotrijebljena minimalna ograničenja
Agresivni postupci prije smrti	Seksualna djela nakon smrti
Tijelo skriveno	Tijelo je ostalo na vidljivom mjestu
Oružje / dokazi odsutni	Često su prisutni dokazi / oružje
Prenosi žrtvu	Tijelo je ostalo na mjestu smrti

Izvor: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/99114-99117NCJRS.pdf>

Tablica 2. Karakteristike organiziranog i neorganiziranog počinitelja kaznenog djela

Karakteristike mjesta zločina organiziranog i neorganiziranog počinitelja kaznenog djela	
Karakteristike psihopatskog (organiziranog) mjesta zločina	Karakteristike Psihotičnog (neorganiziranog) mjesta zločina
Prosječna inteligencija iznad prosjeka	Ispod prosječne inteligencije
Društveno kompetentan	Društveno neadekvatan
Poželjno je kvalificirano radno mjesto	Nekvalificirani rad
Seksualno kompetentan	Seksualno nesposobni
Redoslijed rođenja (prvorođeni)	Redoslijed rođenja (drugorođeni)
Očev posao je siguran	Očev posao je nesiguran
Nedosljedna disciplina u djetinjstvu	Teška disciplina kao dijete
Kontrolirano raspoloženje tijekom zločina	Zabrinuto raspoloženje tijekom zločina
Korištenje alkohola sa zločinom	Minimalna uporaba alkohola
Ubrzanje situacijskog stresa	Minimalni situacijski stres
Živi s partnerom	Živi sam
Mobilnost, s autom u dobrom stanju	Živi / radi blizu mjesta zločina
Prati kriminal u medijima	Minimalno zanimanje za medije
Može promijeniti posao ili napustiti grad	Značajne promjene u ponašanju

Izvor: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/99114-99117NCJRS.pdf>

Neorganizirano mjesto zločina pokazuje spontanost, a ako su žrtva ili mjesto poznati, mjesto zločina je slučajno i neuredno, postoji iznenadno nasilje, koriste se minimalna ograničenja, a seksualni čin, ako ga ima, događa se nakon usmrćenja. Ovo opet ukazuje na osobnost

počinitelja, na neorganiziranog počinitelja koji ima ispodprosječnu inteligenciju, koji je socijalno neadekvatan, ima nizak redoslijed rođenja⁵⁷, uznemireno raspoloženje za vrijeme zločina i koristi minimalne količine alkohola. Unatoč tim diskretnim klasifikacijama, općenito se smatra da se niti jedan počinitelj ne može uredno uklopiti u obje kategorije, pri čemu se većina počinitelja nalazi negdje između njih: ti se počinitelji nazivaju "mješovitim". Ovaj sustav klasifikacije je jednostavan za upotrebu i može se primijeniti gotovo bez bilo kakve duboke analize slučaja ili razmišljanja, posebno je zanimljiv praktičarima bez formalnog obrazovanja ili znanja o ljudskoj psihologiji (tj. većini policijskih snaga).⁵⁸

Prema Ressler et al.,⁵⁹ proces kriminalističke analize sastoji se od četiri faze:

1. *Profilni ulazni podaci* - uključuje prikupljanje i integraciju svih poznatih materijala koji se odnose na kazneno djelo, uključujući, ali ne ograničavajući se na fizičke dokaze, policijska izvješća i fotografije / videozapise.⁶⁰
2. *Model procesa odlučivanja* - uključuje integraciju različitih ulaznih podataka o profiliranju u obrasce koji mogu pomoći u određivanju vrste i stila ubojstva, namjere, rizika žrtve i počinitelja, eskalacije te faktora vremena i mjesta.⁶¹
3. *Procjena zločina* - pokušava se rekonstruirati slijed događaja i ponašanje žrtve i počinitelja. Na temelju tih informacija i prethodnih faza donose se odluke o stupnju organiziranosti ili neorganiziranosti djela.
4. *Stvarni kriminalni profil* - daje uvid u pozadinu počinitelja, fizičke karakteristike, navike, uvjerenja, vrijednosti i ponašanje prije i poslije napada. Jednom kad je profil sastavljen, može se dostaviti istraživačkom timu i integrirati u istragu generiranjem osumnjičenika i procjenom onih koji su već u razmatranju.

⁵⁷ Redoslijed rođenja odnosi se na vrijeme rođenja djeteta u obitelji. Prvorođeno dijete je ono koje ima visok redoslijed, a drugorođeno dijete nizak redoslijed rođenja. U popularnoj psihologiji smatra se, iako neki osporavaju to mišljenje, da redoslijed rođenja ima dubok i trajan učinak na psihološki razvoj djeteta..., dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Birth_order (29.05.2019.)

⁵⁸ Loc. Cit.

⁵⁹ Ressler, Robert K., Burgess, Ann W., Douglas, John E.: *Sexual homicide, Patterns and Motives*, Lexington, Mass Lexington Books, 1988, str. 137

⁶⁰ Patherick, W., op. cit, 37

⁶¹ Loc. Cit.

CIA se u idealnom slučaju sastoji od niza koraka ili faza u kojima se prikupljaju informacije o zločinu i donose se odluke o njegovoj relevantnosti i značenju. Unatoč činjenici da je predstavljena metodologija dostupna, postoje neki anegdotalni dokazi koji upućuju na to da praktičari FBI metode ne poštuju strogo sve korake ili faze, te da oni možda nisu kvalificirani za obavljanje određenih analiza predloženih kao dio ove metode.

5.2. Dijagnostičke evaluacije

Pojam dijagnostičke evaluacije ne odnosi se, niti predstavlja jedinstvenu metodu profiliranja niti jedinstven pristup. Umjesto toga, riječ je o općenitom opisu usluga koje pružaju medicinski stručnjaci i stručnjaci za mentalno zdravlje koji se oslanjaju na kliničko iskustvo prilikom davanja mišljenja o profilu počiniteljima, mjestima zločina ili žrtvama. Dijagnostičke evaluacije se vrše po potrebi, obično kao dio širokog spektra usluga koje se nude. Neki od ranijih primjera profiliranja dostupni su kao dijagnostičke procjene koje obavljaju forenzički psihijatri.⁶² Ovo je klinička perspektiva profiliranja počinitelja, pri čemu psihijatar ili klinički psiholog, na primjer „povezuje ili dijagnosticira moguću psihopatologiju koja ukazuje na ponašanje koje se očituje u zločinu i od toga izvlači neko razumijevanje vjerojatnog počinitelja“.⁶³ Iako su pristup i primjena različitih paradigmi profiliranja dobro opisani, dijagnostičke evaluacije su manje definirane, te ne postoje jedinstveni pristupi u korištenju ovog modela. Umjesto toga, obrazovanje, osposobljavanje i iskustvo diktiraju pristup koji se uzima u danom trenutku s određenim slučajem, a profil počinitelja predstavlja rezultat kliničkog razumijevanja počinitelja, njegove osobnosti i duševne bolesti.⁶⁴

U ispitivanju uloge forenzičkih psihijatara, Turvey⁶⁵ navodi sljedeće razloge zbog kojih oni mogu biti posebno prikladni za pružanje profila:

- 1) Njihova pozadina u bihevioralnim znanostima i njihovo osposobljavanje u psihopatologiji stavljaju ih u zavidnu poziciju da prepoznaju osobine ličnosti iz informacija o mjestu zločina.
- 2) Forenzični psihijatri su u dobroj poziciji da zaključče o značenju ponašajnog potpisa.

⁶² Turvey, B. E., op. cit., str. 81

⁶³ Kapardis, Andreas: Offender - profiling today: an overview, Ant. N. Sakkoulas Publications L.P., 2017, str. 739-754, dostupno na: http://crime-in-crisis.com/en/wp-content/uploads/2017/06/41-KAPARDIS-KOURAKIS-FS_Final_Draft_26.4.17.pdf, (10.12.2018.), str. 741

⁶⁴ Petherick, W., op. cit., str. 44

⁶⁵ Turvey, B. E., op. cit. 82

3) S obzirom na njihovu obuku, obrazovanje i usredotočenost na kritičko i analitičko razmišljanje, forenzički psihijatri su u dobroj poziciji da “usmjere svoju obuku na novo područje.”

Iako se ovo može činiti očitim područjima u kojima forenzički psihijatri mogu primijeniti svoje vještine, McGrath također napominje da se bilo kakva uključenost u proces profiliranja ne bi trebala okretati ili fokusirati na pitanja liječenja. Istraživački savjetnici imaju ulogu dijagnostičara mentalnog zdravlja: „Od kritične je važnosti da psihijatar ili psiholog ne postanu zbunjeni zamjenom uloga i upuste se u savjete i opcije o liječenju kada djeluju kao profileri.“⁶⁶

U literaturi ne postoje specifične kritike dijagnostičkih procjena, ali one se mogu lako izvući iz samog pristupa. Na primjer, bez jedinstvenog pristupa, uključena načela možda neće biti jasno izražena, a svaki pokušaj proučavanja učinkovitosti pristupa može biti otežan nesposobnošću reproduciranja niza misli koje su dovele do određenih zaključaka.

Prema Ainsworthu,⁶⁷ profil počinitelja koji su izradili psihijatri ili psiholozi mogu sadržavati izjave o funkcioniranju mentalnih procesa počinitelja, a objašnjenja koja oni pružaju možda neće biti korisna istražiteljima kao ona dobivena drugim metodama.

Iako dijagnostičke procjene ne sadrže jedinstven pristup s jasnim teorijskim okvirom, one opisuju načela kliničkog profiliranja. Turvey⁶⁸ smatra da bi savjet trebao biti:

- Po narudžbi: savjet se ne bi trebao oslanjati na recikliranje neke vrste generičkog nasilnog i antisocijalnog kriminalističkog stereotipa;
- Interaktivan: na razini sofisticiranosti ovisno o razumijevanju psiholoških pojmova od strane policajaca;
- Refleksivan: savjet bi trebao biti dinamičan, sve dok svaki element ima negativan učinak na drugi element, a razvija se, tako da nove informacije moraju dovesti do ponovnog razmatranja ne samo o elementu već i o konstrukturu kao cjelini.

⁶⁶ Loc. Cit.

⁶⁷ Ainsworth, P. B., op. cit. 140

⁶⁸ Turvey, B. E., op. cit. 84

S obzirom na navedeno, većina psihologa nije svakodnevno izložena prirodi i potrebama kriminalističke istrage, stoga može postojati i neusklađenost između onoga što profiler smatra da policija zahtijeva i onoga što policija zapravo zahtijeva. Konačno, neki aspekti psihološke analize mogu se teško integrirati u policijsku istragu, dovodeći u pitanje korisnost profila i sudjelovanje profileru.

5.3. Psihologija istrage

Psihologija istrage (engl. *investigative psychology*) je okvir za integraciju različitih aspekata psihologije u sva područja kriminalističke i civilne istrage. Radi se o svim oblicima kriminaliteta koje policija može ispitati, od paljevina i provala do ubojstava, silovanja ili čak terorizma.⁶⁹

Istraživačka psihologija bavi se psihološkim doprinosom čitavom nizu pitanja koja se odnose na upravljanje, istragu i kazneni progon. Doprinosi koje psiholozi mogu dati policijskim istragama najčešće su poznati i shvaćeni u smislu "profila počinitelja." Profiliranje, kao što se uobičajeno prakticira, jest proces u kojem se psiholozi oslanjaju na svoje kliničko ili drugo profesionalno iskustvo u procjeni osobina ličnosti ili psihodinamike počinitelja kaznenog djela. Međutim, iz perspektive znanstvene psihologije, takav proces je pogrešan u oslanjanju na kliničku prosudbu, a ne na aktualnu procjenu. Te su mane pokazane u opsežnim studijama.⁷⁰ Klinički izvedene teorije na koje se oslanjalo mnogo "profiliranja počinitelja" podjednako su ispitivane od strane istraživačkih psihologa.

Nedostatak znanstvene strogosti koja se očituje u procesu profiliranja već dva desetljeća pokreće zagovornike istraživanja Psihologije istrage da se odredi znanstvena disciplina koja bi mogla poduprijeti i sistematizirati doprinose istraživanjima kaznenih djela. Zanimljivo, ovaj akademski utemeljen pristup otvara potencijalnu primjenu psihologije izvan onih područja u kojima je "profiliranje" prvi put „ugledalo svjetlo dana“, umjesto da se odmakne od operativnih problema. Rani profileri smatrali su da su njihove vještine relevantne samo za bizarne zločine u kojima je očigledan neki oblik psihopatologije, osobito serijska ubojstva i

⁶⁹ Youngs, Donna E., Canter, David V., *Introducing Investigative Psychology : In Psychology and Law*. Juta & Co Ltd, Cape Town, South Africa, 2006, str. 321-342, dostupno na: http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/8196/1/Beyond_Offender_Profiling.pdf, (28.04.2019), str. 322

⁷⁰ Loc. cit.

serijska silovanja, ali istraživački psiholozi sada proučavaju i doprinose istraživanjima u cijelom spektru nedopuštenih aktivnosti.⁷¹

Prema Canteru⁷² istraživači koji se bave psihologijom istrage sve su sposobniji odgovoriti na 10 skupina operativnih pitanja koja si postavlja policija i drugi istražitelji prilikom kriminalističkog istraživanja:

1) *Istaknuto*. Koji su aspekti zločina najvažniji?

Može se dogoditi toliko toga očiglednog što istražitelju nije očito. Ove karakteristike mogu pomoći istražiteljima da potpunije shvate zločin i njegov kontekst te mogu uspješno ukazati na vrstu osobe koja je možda počinila kazneno djelo.

2) *Izazivanje sumnje*. Koja bi se pretraživanja policijskih evidencija ili drugih izvora informacija trebala izvršiti kako bi se pomoglo identificirati počinitelja?

To je pitanje koje se odnosi na dominantne karakteristike počinitelja. To može otvoriti pretraživanje određenih područja ili baza podataka, pozivanje javnosti da se dobije neka informacija ili rad s informatorima. Svi ti procesi mogu se temeljiti na potpunijem razumijevanju djela i vrste ljudi koji čine takve zločine.

3) *Određivanje sumnjivih osoba*. Tko je od mogućih osumnjičenika najvjerojatnije počinio to djelo?

Osobne karakteristike i prethodni obrasci ponašanja počinitelja, koji su izvedeni iz proučavanja kaznenog djela, mogu pomoći policiji da izdvoji počinitelja od ostalih kao mogućih počinitelja. U tom smislu koriste se podaci iz operativnih policijskih evidencija. Na primjer, indikacije koje može dati profiler koristeći psihologiju istrage o vjerojatnoj kriminalnoj povijesti počinitelja koji je počinio određenu vrstu zločina na određeni način može biti od pomoći policiji u pretraživanju njihovih evidencija u odnosu na moguće počinitelje.

4) *Lokacija počinitelja*. Gdje je počinitelj najvjerojatnije imao svoje boravište ili prebivalište? Ideja o tome gdje je počinitelj vjerojatno živio može usmjeriti istragu i raspoređivanje policijskog osoblja i resursa. Razumijevanje geografskog obrasca počiniteljevih kriminalnih

⁷¹ Loc. cit

⁷² Ibid., str. 323

aktivnosti i kako se to odnosi na njegovo boravište ili dom ima ogromno potencijalno značenje u operativnom smislu.

5) *Povezivanje zločina.* Koja su kaznena djela najvjerojatnije počinjena od istog počinitelja?

Povezivanje kaznenih djela sa zajedničkim počiniteljem/ima ima mnoge prednosti za policijsku istragu. Za takvo povezivanje potrebno je odrediti bilo kojeg pojedinog počinitelja koji je dovoljno dosljedan, od jednog zločina do drugog, kako bi se sugeriralo da je jedna osoba odgovorna za zločine. Potrebno je proučiti istaknutost akcije u razlikovanju jednog počinitelja od drugog, kao i njezinu istaknutost u razlikovanju jednog djela od drugog.

6) *Predviđanja.* Gdje i kada će počiniti sljedeće kazeno djelo i koju vrstu djela bi mogao počiniti?

Kada policija istražuje niz zločina, ona predviđa gdje i kada će doći do sljedećeg napada što postaje ključno operativno pitanje. Moguća težina djela, na primjer, postoji li vjerojatnost da će nasilje eskalirati ili je li moguć drugi oblik kaznenog djela, također je od operativnog značaja.

7) *Istražno odlučivanje.* Na koji način se može istražni proces poboljšati?

Stvarni detalji o tome kako se organiziraju istraživanja i procesi donošenja odluka otvoreni su za psihološko ispitivanje i na njih se može utjecati poznavanjem kognitivnih i društvenih procesa koji su uključeni. To dovodi do razmatranja najučinkovitijih alata za potporu odlučivanju i razvoja takvih alata.

8) *Povratne informacije.* Razgovor s osumnjičenicima, svjedocima i žrtvama, kao i korištenje informacija iz drugih javnih i privatnih izvora mogu imati koristi od razumijevanja kognitivnih i društvenih procesa uključenih u ove aktivnosti, kao i vještina upravljanja podacima koje su dio obuke psihologa.

9) *Evaluacija informacija.* Kako se informacije mogu evaluirati?

Najočitije područje psihološke studije ovdje je u otkrivanju prijevare. Međutim, drugi aspekti valjanosti i pouzdanosti dobivenih informacija otvoreni su za sustavno ispitivanje i poboljšanje.

10) *Priprema slučaja*. Kakav se smisao može dobiti o kaznenom djelu koji će pomoći organiziranju sudskog postupka?

Na sudu, tužiteljstvo i obrana implicitno navode laičke modele i teorije ljudskog ponašanja. Formalne psihološke teorije mogu se koristiti za strukturiranje pravnih slučajeva, a to će ponekad poboljšati kvalitetu argumenata.⁷³

Psihologija može pridonijeti tim operativnim pitanjima na dvije razine. Psiholozi su u stanju pružiti suštinsko znanje, temeljeno na empirijskim istraživanjima, a te studije sve više daju izravne odgovore. Drugo, psihologija može pružiti okvir za razumijevanje procesa kroz koje policija mora proći kako bi pokušala pronaći odgovore. Konceptualizacija ovih procesa u poznatim uvjetima omogućuje psiholozima da predlože poboljšanja.

Kao metoda, psihologija istrage predstavlja spoj psihologije i kriminalistike. Iako je ipak u ovoj metodi više istaknuta psihološka komponenta te tako ona zagovara neka stručna načela, primjerice, vodi se pretpostavkom da će se u odnosu počinitelja prema žrtvi počinitelj ponašati kao prema drugim osobama iz svoga svakodnevnog života. Ova metoda je induktivna i ovisi o kvaliteti i količini prikupljenih podataka.⁷⁴ Glavni zagovornik psihologije istrage je dr. David Canter, britanski psiholog koji promovira pristup analizi ponašanja pojedinih počinitelja. Psihologija istrage je induktivna i ovisna o količini i točnosti prikupljenih podataka. Iako su mnoge induktivne metode kritizirane na temelju veličine uzorka, Canter je proveo istraživanje s ciljem poboljšanja uzoraka na kojima se temelje njegova razmišljanja. Rezultati su induktivni, ali temeljeni na empirijski robusnijim procjenama. Međutim, pojačana empirijska robusnost ne čini rezultate konačnima kada se primjenjuju, npr. tumačenje ponašanja počinitelja u određenom slučaju. Drugim riječima, rezultati psihologije istrage ostaju potpuno apstraktni i teorijski.⁷⁵

Glavni zadatak policijske istrage stoga je obično prikupljanje, procjenjivanje i korištenje velikog broja izvora informacija koje sadrže izvješća o kaznenom djelu. To je zadatak koji može imati velike koristi od rezultata znanstvenog proučavanja procesa ljudske memorije i drugih psiholoških studija pouzdanosti i valjanosti izvješća te njihove procjene. Doista, mnogo informacija koje policija prikuplja analogne su "nenametljivim" ili "nereaktivnim" mjerama koje su sociolozi uvijek koristili. Stoga su mnoga psihometrijska pitanja koja su

⁷³ Loc. cit.

⁷⁴ Patherick, W., op. cit. 39

⁷⁵ Turvey, B. E., op. cit. 84

istražena kako bi se poboljšala kvaliteta i korisnost takvih mjera izravno relevantni za policijske istrage. U nekim okolnostima pristupi društvenih znanosti mogu čak proširiti raspon informacija koje istražitelji mogu uzeti u obzir.⁷⁶

Tako ovaj pristup vidi pet glavnih komponenti, koje se obično nazivaju „petofaktorskim modelom“ kao odraz prošlosti i sadašnjosti počinitelja: međuljudska koherentnost, značaj vremena i mjesta, kriminalne karakteristike, kriminalna karijera i forenzička svijest.⁷⁷

Međuljudska koherentnost se odnosi na stil interakcije osobe kada na karakteristične načine postupa s drugim ljudima. Canter vjeruje da se počinitelji ponašaju prema svojim žrtvama slično načinu na koji tretiraju ljude u svojim svakodnevnim životima, to jest, kriminalci provode radnje koje su izravno produžetak tih odnosa koje imaju s drugim ljudima.⁷⁸

Značaj vremena i mjesta kao druge komponente petofaktorskog modela pridaje značaj nekim aspektima počiniteljeve osobnosti. Naime, počinitelj odabire specifično vrijeme i mjesto i tako se osigurava daljnji uvid u njegove postupke. To implicira da će se “počinitelj osjećati ugodnije i kontrolirano u područjima koja dobro poznaje”.⁷⁹

Kriminalne karakteristike daju istražiteljima predodžbu o vrsti zločina s kojim se suočavaju. Cilj je utvrditi može li priroda zločina i način na koji se on čini dovesti do nekih klasifikacija karakterističnih obilježja na temelju razgovora s kriminalcima i empirijskih studija. To je induktivna komponenta pristupa i slična je pokušajima FBI-a u primjeni organizirane prema neorganiziranoj tipologiji.⁸⁰

Kriminalna karijera podrazumijeva da će se kriminalac ponašati na sličan način kroz počinjenje serije kaznenih djela, iako se priznaje da postoji prostor za prilagodbu i promjenu. Ova prilagodba i promjena može odražavati prošla iskustva prilikom počinjenja djela. Ovaj aspekt može odražavati i napredak modusa operandi koji pokazuju mnogi počinitelji koji uče na prethodnim kaznenim djelima i nastavljaju usavršavati svoja kriminalna ponašanja.⁸¹

⁷⁶ Carson, David, Bull, Ray, Handbook of psychology in legal contexts, Second edition, England, John Wiley & Sons Ltd 2003, str. 176

⁷⁷ Patherick, W., op. cit. 40

⁷⁸ Turvey, B. E., op. cit. 85

⁷⁹ Loc. cit.

⁸⁰ Loc. cit.

⁸¹ Patherick, W., op. cit. 40

Forenzička svjesnos, kao zadnja komponenta može pokazati porast u učenju utemeljenu na prošlom iskustvu sa kaznenopravnim sustavom. Počinitelji kaznenih djela mogu biti sofisticirani u tome što će koristiti tehnike koje ometaju policijske istrage, npr. nošenje maske ili rukavica ili pokušaji uništenja drugih dokaza.⁸²

Kritike psihologije istrage slične su onima drugih induktivnih pristupa. Zabrinutost se odnosi na činjenicu predikcije ili predviđanjakarakteristika počinitelja ili njihovih obrazaca ponašanja koja možda nisu primjenjiva na određeni slučaj (prosjek se ne odnosi na svaki pojedinačni slučaj). Stoga generaliziranje može voditi prema pogrešnom zaključku, za razliku od zaključka koji bi bio specifičan za to djelo.⁸³

5.4. Geografsko profiliranje

Gotovo svako suvremena kriminalističko istraživanje uključuje pronalaženje odgovora na dva temeljna pitanja: tko je počinio kazneno djelo i gdje se počinitelj može pronaći?

Prvo podrazumijeva utvrđivanje identiteta počinitelja kaznenog djela, a drugi utvrđivanje mjesta prebivališta ili boravišta počinitelja kaznenog djela.⁸⁴ Prethodno su opisani modeli koji se mogu koristiti za generiranje, odnosno predviđanje mogućih karakteristika počinitelja kao što su dob, spol i bračni status. Prema tome, da bi se riješilo pitanje gdje bi se počinitelj mogao uhititi, razvila se potkategorija kriminološkog profiliranja koja se naziva geografsko profiliranje.

Geografsko profiliranje je metoda kriminološkog profiliranja koja koristi lokacije povezane sa serijskim kaznenim djelima kako bi se odredilo najvjerojatnije područje prebivališta počinitelja. Primjenjuje se u slučajevima serijskih ubojstava, silovanja, paleža i razbojništava, a može se koristiti i u pojedinačnim kaznenim djelima koja uključuju višestruka mjesta počinjenja kaznenih djela ili druge značajne geografske karakteristike.⁸⁵ Suvremeno porijeklo geografskog profiliranja moglo bi se uglavnom pripisati radu D. Kim Rossmo. Glavni cilj pristupa je utvrditi, počevši od mjesta kaznenog djela, područja s kojima su počinitelji geografski dobro upoznati, kao što su dom, posao, mjesta za druženje ili rasonodu i

⁸² Loc. cit.

⁸³ Turvey, B. E., op. cit. str, 87

⁸⁴ Kocsis, R. N., op. cit., str. 175

⁸⁵ Rossmo, D. K., op. cit. str. 23

putovanja.⁸⁶ Može se ustvrditi da je geografsko profiliranje usredotočeno na određivanje "vjerojatnog ponašanja počinitelja u određenom prostoru u kontekstu mjesta, vremena i prostornih odnosa između različitih lokacija počinjenja kaznenih djela."⁸⁷

Praktičari geografskog profiliranja opisuju ga kao sustav za podršku u odlučivanju koji se koristi za identifikaciju mogućeg geografskog položaja boravišta ili prebivališta počinitelja te može identificirati gdje on/ona radi ili druga mjesta koja su poznata počinitelju (nazivaju se čvorovima aktivnosti). U osnovi, geografsko profiliranje koristi rutinsku ili ponavljajuću prirodu kriminalnog ponašanja, pretpostavljajući da većina kaznenih djela ima obrasce počinjenja. Kada je počinitelj počinio niz zločina, ostavio je tzv. otisak svoje mentalne mape, koja se upravo zato može dekodirati. Svako mjesto kaznenog djela unosi se u računalni program i stvara karta s najvjerojatnijim područjem počiniteljevog boravišta prema kojem bi trebalo usmjeriti istražitelje.⁸⁸

Geografski profil je samo jedan dio velike i složene policijske istrage. Razumijevanje njegove uloge u cjelokupnoj slici i njegov odnos s drugim metodama bihevioralne znanosti je iznimno koristan. Geografsko profiliranje se provodi kao pomoćni alat u kriminalističkom istraživanju pod sljedećim uvjetima:⁸⁹

1. počinjena je serija kaznenih djela;
2. primjenjena je klasična metoda kriminalističkog istraživanja;
3. izvršena je analiza kaznenih djela te da je utvrđeno da potječu od istog počinitelja;
4. izrađen je psihološki profil počinitelja;
5. izrađen je geografski profil nepoznatog počinitelja;
6. pristupljeno je formiranju nove istraživačke strategije.

Osnova za geografsko profiliranje je lociranje vjerojatne stambene ili radne baze počinitelja na temelju analize očiglednih obrazaca kaznenog djela. Teoretski temelji ovog pristupa u osnovi se posuđuju iz matematičkih i statističkih modela, ali se interpretiraju na pojedinačnoj osnovi putem filtera okolišne i kognitivne psihologije. Pristup uključuje pretpostavke o prostornim dimenzijama ponašanja (ne nužno "kriminalnim"), a kao takva Rossmova metoda

⁸⁶ Petherick, W., op. cit., str. 42

⁸⁷ Turvey, B. E., op. cit. str. 87

⁸⁸ Loc. cit.

⁸⁹ Rossmo, D. K., op.cit. str. 231

obično se povezuje s potrebom da se shvati važnost čimbenika kao što su rutinski obrasci ponašanja žrtava, mjesto počinjenog kaznenog djela, demografska obilježja atributa okoliša itd.⁹⁰

Unatoč relativno novom napretku u korištenju računala u geografskom profiliranju, njegova teoretska osnova postoji već neko vrijeme. U ovom dijelu rada biti će razmotrene neke od teorijskih podloga geografskog profiliranja, pa tako *načelo najmanjeg napora* na svojoj najosnovnijoj razini sugerira da će, s obzirom na dva alternativna načina djelovanja, ljudi odabrati onu koja zahtijeva najmanje truda tj. ljudi će usvojiti najlakši način djelovanja.⁹¹ Kao što ova tvrdnja sugerira, sposobnost nametanja proizvoljnih koncepata blizine mjestu počinjenja otežava činjenica da je naše geografsko okruženje uglavnom neujednačeno. To znači da ne samo da okruženje utječe na odluke počinitelja, već i njegova fizička lokacija u trodimenzionalnom prostoru.

Smanjenje udaljenosti odnosi se na ideju da frekvencija zločina opada kako počinitelj putuje dalje od kuće. Smanjenje udaljenosti je geografski izraz načela najmanjeg napora počinitelja koji imaju tendenciju činjenja kaznenih djela u blizini svog boravišta. Smanjenje udaljenosti ne znači da su mjesta počinjenja usko povezana s domom počinitelja, jer bi to očito predstavljalo rizik od otkrivanja počinitelja. Prema tome, Rossmo postavlja postojanje udobnosti ili "tampon zone" (engl. „buffer zone“) neposredno oko kuće počinitelja. Unutar te zone udobnosti ciljevi se smatraju manje poželjnima zbog uočenog rizika prepoznavanja povezanog s počinjenjem preblizu doma. Također napominje da počinitelji rijetko izvršavaju djela na vlastitom pragu, vjerojatno zato što su šanse za prepoznavanje od strane ljudi koji ih poznaju veće. Bez obzira na to koliko bi kriminalci željeli odabrati mjesta svojih djela, oni nisu u stanju, s obzirom na nedostatak mogućnosti te slučajnog i nepredvidljivog ponašanja drugih osoba, kojei mogu omesti čak i najbolje postavljene planove.⁹²

Teorija kruga kao još jedna osnova za geografsko profiliranje, o kojoj su prvi raspravljali Canter i Larkin, razvila se izravno iz istraživanja psihologije okoline. Iz teorije kruga su razvijena dva modela ponašanja počinitelja, poznati kao modeli *razbojnik* (engl. "marauder") i *putnik* (engl. "commuter") teorije. Model „razbojnik“ (tablica 3.) pretpostavlja da će

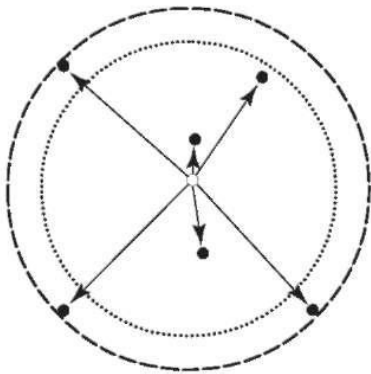
⁹⁰ Horgan, J., op. cit., str. 9

⁹¹ Turvey, B. E., op. cit. str. 88

⁹² Loc. cit.

počinitelji izbaciti iz svoje baze izvršenje svojih djela, dok model „putnik“ (tablica 4.) pretpostavlja da će počinitelji prijeći neku udaljenost od svojeg mjesta baze prije nego što se uključe u kriminalne aktivnosti. Baza ne mora nužno biti mjesto stanovanja počinitelja; to može biti neko drugo mjesto prema kojem počinitelj ima psihološku ili fizičku sklonost.⁹³ Prema toj teoriji, područje oko baze i područje u kojem su počinjena kaznena djela prikazani su kao krugovi.

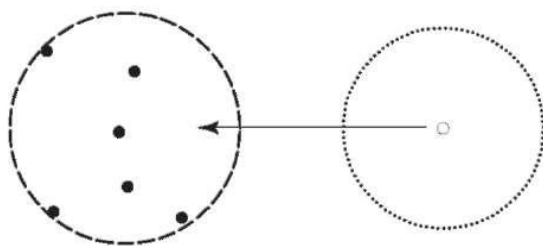
Tablica 3. Model „razbojnik“. Otvoreni krug – Početna baza. Puni krug – napad.

Izvor: <http://what-when-how.com/forensic-sciences/geographical-profiling/>

U prikazanoj tablici 3. Model „razbojnik“ vidimo da baza počinitelja djeluje kao žarište za njegovih kaznenih djela; predlaže se da počinitelj izađe i vrati se u bazu svaki put kad počini kazneno djelo. Može se pretpostaviti da bi ova teorija predviđela da, u prosjeku, što je veća distanca između zločina, počinitelj mora dalje putovati od baze do počinjenja.⁹⁴

Tablica 4. Model „putnik“. Otvoreni krug – Početna baza. Puni krug – napad.

Izvor: <http://what-when-how.com/forensic-sciences/geographical-profiling/>

U prikazanoj tablici 4. Model „putnik“ Canter predlaže da počinitelj putuje iz svoje matične baze u područje u kojem će počinuti kazneno djelo. U središtu ove teorije je da neće biti jasne

⁹³ Loc. cit.

⁹⁴ Dostupno na: <http://what-when-how.com/forensic-sciences/geographical-profiling/>

veze između veličine ili djelokruga počinitelja i udaljenosti od kuće počinitelja. Kao takav, model hipoteze o prigradskim putevima predlaže malo ili nimalo preklapanja između ta dva područja, što upućuje na to da se počinitelj pomiče na znatnu udaljenost do područja izvan svog domicilnog područja kako bi počinio napad.⁹⁵

Dok se teorija kruga čini uvjerljivom i privlačnom, ona postavlja i neke probleme. Prvo, Canter i Larkin svrstali su 91% počinitelja u model razbojnik, ali razvrstavanje počinitelja u model razbojnik ili putnik kada nije poznata počiniteljeva baza, može biti stvar sreće ili nagađanja. Kada postoji statistička vjerojatnost da je počinitelj model razbojnik, onda se primjenjuju iste opće mjere opreza kao i kod bilo koje induktivne metode (npr. da li je stupanj vjerojatnosti statistički anomalan; a to bi ovdje značilo stopu pogreške od 9%).

5.4.1. Računalni programi za geografsko profiliranje

Danas, u svijetu, većina policijskih službenika ili onih koji se bave geografskim profiliranjem koristi kompjuterske programe i sustave kao pomoć pri izradi geografskih profila počinitelja. Ova činjenica ujedno i zahtjeva odgovor na pitanje kako računalni sustavi mogu pomoći u izradi geografskih profila i koliko su realna njihova predviđanja? Odgovor na ovo pitanje leži u samoj psihologiji počinitelja, odnosno dosadašnja istraživanja su pokazala da su počinitelji iznenađujuće strukturirani u pogledu svog prostornog ponašanja, odnosno kretanja.

Da bi računalni sustavi ostvarili maksimalnu efikasnost u formiranju geografskih profila počinitelja potrebno je da budu ispunjeni određeni uvjeti:⁹⁶

1. potrebno je da se radi o serijskim kaznenim djelima, odnosno da ima više mjesta izvršenja kaznenih djela,
2. da su kaznena djela počinjena od istog počinitelja,
3. pri izvršenju kaznenih djela počinitelj ne može biti „u prolazu“, odnosno da počinitelj ne bira nasumično lokaciju počinjenja kaznenog djela,

⁹⁵ Loc. Cit.

⁹⁶ Cacan, Aida, Kriminalističke teme : Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Godište X, Broj 3-4, 2010. str. 155-173, dostupno na: [http://krimteme.fkn.unsa.ba/index.php/kt/article/viewFile/42/Full %20Text](http://krimteme.fkn.unsa.ba/index.php/kt/article/viewFile/42/Full%20Text), (15.04.2019.), str. 160

4. lokacije počinjenih kaznenih djela trebale bi biti raspoređene u blizini mjesta u kojem počinitelj živi, radi i sl.

5. počinitelje ne može činiti kaznena djela s više „polaznih točaka“, potrebno je da počinitelj u činjenu kaznenih djela kao polaznu točku uvijek ima jednu, istu, polaznu lokaciju, npr. mjesto gdje živi.

Programi koji se danas najčešće koriste su CrimeStat program, Dagnet, Predator i Rigel Analyst.

Rigel je kompjuterizirana geografska profilna radna stanica koja se temelji na patentiranom CGT⁹⁷ algoritmu. Sadrži analitički sustav, upravljanje bazom podataka za GIS i ostale alate za vizualizaciju. Mjesta kaznenog djela, koja su raščlanjena prema vrsti (na primjer, žrtva se susreće, ubija i odlaže tijelo), osiguravaju unos i unose se putem opcionalnih sredstava ulica, zemljopisne širine / dužine ili digitalizacije. To odražava stvarnost rada policije u kojoj se zločini mogu dogoditi bilo gdje npr. kuće, parkirališta, ulice, autoceste, parkovi, rijeke i sl. Geografska dužina i širina mogu se odrediti pomoću uređaja globalnog sustava pozicioniranja (GPS) koji određuje položaj počinitelja pomoću satelita.

Predator je sustav geografskog profiliranja razvijen iz istraživanja koje je proveo M. Goodwin.⁹⁸ Osnovna platforma za program je napisana u Visual Basicu za Windows 98. Predator sustav koristi dvije teorije raspodjele lokacija. Prvo, koristi metodu koja se bavi položajem središnjih objekata i raspodjelom puteva prema njima. Takva metoda projektira, teoretski, vjerojatna putovanja počinitelja u centar. Drugo, Predator koristi analizu raspršenosti počinitelja i preusmjerava pravac pretpostavke modela raspodjele lokacija, istovremeno zadržavajući pretpostavke monotone ravnice i optimizacije. Umjesto da pretpostavljamo da žrtva putuje u počiniteljevo područje, ona pretpostavlja da počinitelj putuje van iz svog područja, tako da je dodjela tokova je „iz“, a ne „u“ centru. Ovaj proces

⁹⁷ Criminal geographic targeting (CGT) – Kriminalističko geografsko ciljanje - Istraživanje provedeno na Sveučilištu Simon Fraser i Policijskoj upravi u Vancouveru slijedilo je takav pristup koji je doveo do razvoja modela kriminalističkog geografskog ciljanja (CGT) koji je razvijen u računalni sustav geografskog profiliranja. Koordinate mjesta kaznenog djela analiziraju se patentiranim algoritmom za kriminalistički lov koji stvara površinu vjerojatnosti koja pokazuje vjerojatnost prebivališta počinitelja u području lova. Trodimenzionalni prikaz te vjerojatnosti naziva se površinom opasnosti. Dvodimenzionalna perspektiva integrirana s mapom ulica naziva se geopofil. Tehnika koju je izumio K. Rossmo.

⁹⁸ Godwin, Grover Maurice: Criminal psychology and forensic technology: a collaborative approach to effective profiling, New York, Boca Raton, 2001, str. 298

omogućuje da se prostorni pokreti kriminala modeliraju iz svih smjerova, bilo da se oni kreću unutra ili van.

CrimeStat je program prostorne statistike za analizu mjesta kaznenog djela koji je razvio dr. Ned Levin.⁹⁹ Program je utemeljen na operacijskom sustavu Windows i kompatibilan je s većinom desktop GIS programa. Svrha mu je pružiti dodatne statističke alate za pomoć u kriminalističkom istraživanju za mapiranje mjesta kaznenog djela.

Dragnet je program koji je razvio David Canter sredinom 1990-ih. *Dragnet* je razvio kao istraživački alat koji će njemu i njegovim diplomantima pomoći u istraživanju prostornih obrazaca serijskih kaznenih djela. *Dragnet* dopušta bilo koju vrstu funkcije koja se koristi za modeliranje udaljenosti koju počinitelji naprave kako bi počinili kazneno djelo, iako Canter i suradnici navode da je jednostavna funkcija negativnog raspada bez tampon zona bila najučinkovitija za određene skupove podataka koje su testirali. Softverska aplikacija zatim izračunava vjerojatnost da se počiniteljeva baza operacija nalazi u svakoj ćeliji mreže koju odredi korisnik i prikazuje te vjerojatnosti na dvodimenzionalnoj karti.¹⁰⁰

6. KRIMINALISTIČKO PROFILIRANJE POČINITELJA KAZNENIH DJELA

U ovom poglavlju će biti, kako je ranije rečeno, deduktivna metoda profiliranja počinitelja kaznenih djela. Radi se o Analizi bihevioralnih dokaza¹⁰¹ (dalje u tekstu: BEA) koja je metoda kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela. Radi se o novoj metodi koju je razvio Turvey i temelji se na forenzičkoj znanosti i prikupljanju i tumačenju fizičkih dokaza (a time i onoga što to znači za počinitelja). BEA je primarno deduktivna metoda i kao rezultat toga neće donositi zaključak o počinitelju ako ne postoje posebni fizički dokazi koji bi upućivali na određenu karakteristiku.¹⁰² Bihevioralni dokaz je bilo koji fizički, dokumentirani ili svjedočanstveni dokaz koji pomaže utvrditi je li, kada ili kako je došlo do

⁹⁹ Levine, Ned, Crime Mapping and the Crimestat Program, Geographical analysis, Volume 38, Issue 1, 2006, str. 41-56, dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.0016-7363.2005.00673.x>, (29.04.2019), str. 42

¹⁰⁰ Rich, Tom, Shively, Michael, A Methodology for Evaluating Geographic Profiling Software, Draft final report, Prepared for Ronald Wilson National Institute of Justice, Washington, DC 20531, 2004, str. 1-30, dostupno na: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/208993.pdf>, (29.04.2019), str. 13

¹⁰¹ Behavioral Evidence Analysis - BEA

¹⁰² Petherick, W., op. cit., str. 46

neke akcije. Bilo koji oblik fizičkih dokaza može također biti dokaz o ponašanju pod pravim okolnostima.

BEA je ideo-deduktivna metoda analize mjesta kaznenog djela i kriminalističkog profiliranja. Ona uključuje ispitivanje i tumačenje fizičkih dokaza, forenzičku viktimologiju i obilježja mjesta kaznenog djela. U svrhu profiliranja kaznenih djela, rezultati tih pojedinačnih ispitivanja mogu se analizirati za obrasce ponašanja i grupe koje ukazuju na karakteristike počinitelja koji su od istraživačke ili forenzičke važnosti. Oni se temelje na kritičkom mišljenju, znanstvenoj metodi i analitičkoj logici.¹⁰³

Također, snaga BEA-e leži u činjenici da profiler radi samo s onim što je poznato. Drugim riječima, ništa se ne pretpostavlja ili nagađa, a troši se mnogo vremena na utvrđivanje istinitosti fizičkih dokaza i njegove povezanosti s kriminalnim događajem. Na taj način, dokazi koji nisu povezani ili nevažni imaju malu dokaznu vrijednost i ne dobivaju težinu u konačnoj analizi. To pomaže u postizanju objektivnosti i dovodi do točnijeg i korisnijeg krajnjeg proizvoda.

U osnovi, informacije koje se koriste, za izradu BEA profila, proizlaze iz sljedećih pojedinačnih ispitivanja: forenzičke analize, forenzičke viktimologije i analize mjesta kaznenog djela. BEA kao i druge induktivne metode provodi nekoliko koraka koji se nadograđuju jedan na drugi kako bi se na kraju dobila kompletna slika počinitelja.

Koraci u izradi profila analizom biheviornalnih dokaza:

a) *Forenzička analiza*¹⁰⁴, općenito, prvi je korak u BEA-i i odnosi se na ispitivanje, testiranje i tumačenje svih dostupnih fizičkih dokaza. Potrebno je izvršiti temeljitu forenzičku analizu fizičkih dokaza kako bi se utvrdio odgovarajući dokaz o ponašanju u slučaju prije nego se pokuša dobiti BEA profil. Ne može se ponuditi BEA profil temeljen na nedokazanoj pretpostavci ili nagađanju koje se pretvara u činjenicu i dok se ne otkriju rezultati forenzičke analize, to je jedina informacija koja je dostupna profileru. Potrebna je temeljita forenzička analiza kako bi se utvrdile prednosti i ograničenja postojećih fizičkih dokaza. Ovaj početak

¹⁰³ Turvey, B. E., op. cit. 124

¹⁰⁴ engl. Forensic analysis

osigurava integritet ponašanja počinitelja i naknadne karakteristike mjesta zločina koje će analizirati kriminalistički profiler.¹⁰⁵

b) *Forenzička viktimologija*¹⁰⁶ je znanstvena "studija o žrtvama nasilnih kaznenih djela u svrhu rješavanja istražnih i forenzičkih pitanja". Ona uključuje točne, kritične i objektivne prikaze načina života žrtve, događaji koji su doveli do ozljede, i preciznu prirodu bilo koje štete ili gubitka. Utvrđivanje obilježja izbora žrtve određenog počinitelja može dovesti do zaključaka o fantaziji, motivu, modus operandi, znanju i vještini. Forenzična viktimologija uključuje procjenu rizika i izloženosti žrtava. Profiler je zainteresiran ne samo za količinu izloženosti šteti koju rutinski izaziva životni stil žrtve, već i za količinu izloženosti koju je žrtva pretrpjela u trenutku napada. Iz tih informacija, profiler može odrediti količinu izloženosti koju je počinitelj bio spreman riskirati kako bi došao do žrtve. To je inherentno korisno u kontekstualizaciji drugog ponašanja počinitelja i izbora vezanih uz djelo.¹⁰⁷

c) *Analiza mjesta kaznenog djela*¹⁰⁸ je analitički proces tumačenja specifičnih obilježja kaznenog djela i srodnih mjesta kaznenog djela. Potencijalna obilježja mjesta kaznenog djela koja se moraju utvrditi ili barem uzeti u obzir uključuju, između ostalih, metodu pristupa, metodu napada, način kontrole, vrstu mjesta, prirodu i slijed seksualnih činova, korištene materijale, dokaze o vještini ili planiranju, verbalnu aktivnost, mjere opreza, kontradiktorni akti, modus operandi i potpis ponašanja počinitelja i vrijeme provedeno u izvršenju kaznenog djela. Karakteristike mjesta kaznenog djela tumače se iz integriranog ispitivanja utvrđenih dokaza o ponašanju počinitelja i viktimologije. Budući da ovise o dokazima, a cjeloviti dokazi nisu uvijek dostupni, ne mogu se utvrditi sva obilježja mjesta kaznenog djela u svakom slučaju. To može ograničiti sve naknadne nalaze, a u nekim slučajevima čak može spriječiti značajne napore u profiliranju.¹⁰⁹

Završna faza ove metode je stvarni profil počinitelja, koji se odnosi na karakteristike počinitelja. Sve informacije iz prethodnih faza integrirane su i procjenjivane pomoću znanstvene metode i deduktivne logike kako bi se odredilo što fizički dokazi, viktimologija i

¹⁰⁵ Turvey, B. E., op. cit. 124

¹⁰⁶ engl. Forensic victimology

¹⁰⁷ Turvey, B. E., op. cit. 125

¹⁰⁸ engl. Crime scene analysis

¹⁰⁹ Turvey, B. E., op. cit. 125

obilježja mjesta kaznenog djela zajednički govore o počinitelju.¹¹⁰ Također Turvey upozorava da se ne nude karakteristike profila po dobi, spolu, rasi i inteligenciji, jer kada se daju, obično se procjenjuju induktivno i ne temelje se na fizičkim dokazima. Umjesto toga, postoje četiri procjene koje se mogu donijeti deduktivno i sa uvjerenjem: poznavanje žrtve, poznavanje mjesta zločina, poznavanje metoda i materijala i kriminalna vještina.¹¹¹

Navedenu metodu kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela koriste službenici FBI-a. Prema Modlyju¹¹² to je učinkovita metoda kriminalističkog istraživanja koja koristi klasične kriminalističko policijske tehnike te tako doprinosi u otkrivanju i dokazivanju kaznenih djela i počinitelja. Metoda se oslanja na vjernu sliku osobnosti i ponašanje počinitelja koja se upotpunjuje analizom mjesta događaja, odvijanja događaja te osobnosti žrtve. Ovom metodom se dobiva profil počinitelja na način da se prolazi kroz 7 etapa u kojima su sadržane bitne karakterne osobine počinitelja i ponašanja konkretnog počinitelja.

Navedene etape su:

- a) *Ocjena žrtve.* Prikupljaju se i analiziraju podaci o dobu, spolu, sklonostima, navikama, hobijima i sl.
- b) *Ocjena mjesta događaja.* Uz pomoć karata, fotodokumentacije, planova, zapisnika o očevidu i sl. policija mora sustavno analizirati uže i šire područje mjesta kaznenog djela. Fiksirano činjenično stanje treba se pokušati logički povezati sa zamičljenim tijekom zbivanja u misaonoj rekonstrukciji. Ovo je izuzetno važno ako se radi o netaknutom mjestu počinjenja.
- c) *Ocjena rezultata obdukcije.* Na osnovu zapisnika o obdukciji i fotodokumentacije obdukcije analizira se tijek usmrćenja. Pri tome se analizira kojim sredstvom ili sredstvima izvršenja, kojom jakošću, kojim redosljedom i gdje su nanesene ozljede koje su dovele do smrti i sl. Tako se iz vrste upotrebljenog sredstva može izvesti zaključak o namjeri ubojstva.
- d) *Duševno stanje počinitelja.* Određivanje mjesta nanesenih ozljeda na žrtvi može pomoći pri davanju odgovora je li počinitelj iznenadio žrtvu, je li bilo borbe i sl.

¹¹⁰ Petherick, W., op. cit. 47

¹¹¹ Loc. cit

¹¹² Modly, Duško: Objasnjenje trileme ubojstvo samoubojstvo nesretni slučaj, Zagreb, MUP RH, 1994, str. 69

e) *Ocjena samog nasilnog djela.* Na osnovu ocjene žrtve, analizom mjesta počinjenja i ocjene ozljeda na žrtvi može se u budućem postupku rekonstruirati vjerojatni vanjski tijek zbivanja. Također se može protumačiti zašto je počinitelj postupao na određeni način.

f) *Planirano ili spontano djelo.* Iz tijeka zbivanja možemo otkriti da li je počinitelj pripremao i planirao počinjenje djela. Tijek zbivanja nam otkriva psihičko stanje počinitelja ali nam i govori o njegovoj inteligenciji i obrazovanju. Zadnje navedeno je bitno jer je osobito važno ponašanje počinitelja nakon počinjenja kaznenog djela. Profil počinitelja ovisi i o okolnostima skriva li se nakon počinjenja djela, skriva li leš, ostavlja li tragove ili napušta mjesto događaja u panici.

g) *Ocjena sličnih slučajeva.* Osobito treba obratiti pozornost na modus operandi i ono što je upadljivo zajedničko. Tražiti ima li podudarnosti s drugim slučajevima. Tako se iz većeg broja sličnih kaznenih djela istražitelji pokušavaju prepoznati rukopis jednog te istog počinitelja. Što nam omogućava prepoznavanje da li se radi o serijskom počinitelju kaznenih djela.

h) *Izrada profila počinitelja.* Uzimajući u obzir sve prethodno navedene etape izrađuje se profil počinitelja koji nam pruža informaciju o kaarakterističnim osobinama počinitelja.

Također upozorava i na kritiku metode, s obzirom da dobiveni profil počinitelja može imati više osoba, ali u konačnici sužava krug osumnjičenih osoba i to dosta jako.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je bio prikazati razliku između Kriminološkog i Kriminalističkog profiliranja počinitelja kaznenih djela te prikazati neke od metoda koje se koriste u navedenim profiliranjima. Profiliranje počinitelja je još uvijek mlada disciplina i za sada još nema status znanstvene discipline te se mora dokazivati njezina znanstvena i stručna vrijednost. Iako je profiliranje medijski popularizirano te prikazano kao revolucionaran koncept otkrivanju počinitelja kaznenih djela, temeljna pretpostavka profiliranja je zapravo iznimo stara jer su ljudi oduvijek imali potrebu za razumijevanjem i predviđanjem zločina.

Profiliranje počinitelja je opći pojam kojem je zajedničko, bez obzira na vrstu ili metodu profiliranja, da se na osnovu specifičnih karakteristika počinitelja nekog kaznenog djela dođe do samog počinitelja. Točnost profila može imati duboke implikacije ako je profil počinitelja pogrešan ili čak neznatno pogrešan, jer istražitelji mogu biti navedeni na krivi put, dopuštajući počinitelju da izbjegne otkrivanje još neko vrijeme, a za to vrijeme može doći do novih zločina. To ne znači, da bi se trebalo ignorirati profiliranje ili da se kriminološki i kriminalistički profili ne bi smjeli koristiti, već da se profiliranju pristupa s oprezom. Ne smije se slijepo prihvatiti ili se oslanjati samo na rezultat profiliranja počinitelja. Profiliranje počinitelja je nadopuna kriminalističkom istraživanju, a ne samostalna tehnika otkrivanja počinitelja nekog određenog kaznenog djela. Kako je prikazano postoji određeni broj pristupa i metoda profiliranja, a svaka od njih ima svog pobornika, međutim ne postoji neka najbolja metoda jer za to također treba provesti istraživanja kako bi se utvrdila njihova kvaliteta. Međutim, psiholozi i kriminolozi su kvalificiraniji od policijskih službenika, s toga svako testiranje nekog profila ili neke od metode profiliranja moraju provesti oni sami te evidentirati eventualne promjene u samom profilu ili metodi kako bi time doveli do poboljšanja profiliranja počinitelja kaznenih djela i napretka odnosno razvoja same discipline.

Kriminološko i Kriminalističko profiliranje počinitelja kaznenih djela bez obzira na svoje specifičnosti i razlike imaju jasan cilj, a to je stvoriti profil počinitelja nekog kaznenog djela i na taj način pomoći istražiteljima i policiji u kriminalističkom istraživanju odnosno otkrivanju i hvatanju počinitelja kaznenih djela.

Na kraju, potrebno je spomenuti kako primjena kriminološkog i kriminalističkog profiliranja nije zaživjela u Republici Hrvatskoj¹¹³ jer ono kao takvo ne postoji odnosno ne koristi se u kriminalističkoj praksi, a što se vidi i prema manjkavosti dostupne domaće literature na hrvatskom jeziku. Za istraživanje i pisanje ovog rada najvećim djelom sam se koristio literaturom koja je na engleskom jeziku.

¹¹³ Slaviček, Irena, Doležal, Dalibor: Kriminalističko profiliranje, Zagreb, veučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za kriminologiju, 2011, str. 156-173, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/87798>, (03.05.2019.), str. 170

POPIS TABLICA

1. Tablica. 1. Karakteristike mjesta organiziranog i neorganiziranog počinitelja kaznenog djela
2. Tablica 2. Karakteristike organiziranog i neorganiziranog počinitelja kaznenog djela
3. Tablica 3. Model „razbojnik“. Otvoreni krug – Početna baza. Puni krug – napad.
4. Tablica 4. Model „putnik“. Otvoreni krug – Početna baza. Puni krug – napad.

LITERATURA

Knjige

1. Alexandra, Andrew, Matthews, Steve, Miller, Seumas: Reasons, Values and Institutions, Tertiary Press, Melbourne, 2002.
2. Ainsworth, Peter B.: Offender profiling and Crime analysis, Wilian Publishing, UK and USA., 2001.
3. Bartol, Curt R., Bartol Anne M.: Criminal Behavior: A Psychological Approach, Pearson, 10th edition, 2012.
4. Bull, Ray H. ... [et al.]: Criminal psychology: A beginner's guide, Oneworld Publications, Oxford, 2006.
5. Carson, David, Bull, Ray: Handbook of psychology in legal contexts, Second edition, England, John Wiley & Sons Ltd, 2003.
6. Geberth, Vernon J.: Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures, and Forensic Techniques. 3rd Edition, CRC Press, Inc., Boca Raton, 1996.
7. Godwin, Grover Maurice: Criminal psychology and forensic technology: A collaborative approach to effective profiling, New York, Boca Raton, 2001.
8. Horvatić, Željko: Elementarna kriminologija, ŠK, Zagreb, 1994.
9. Kocsis, Richard N.: Criminal profiling, Principles and practice, Totowa, New Jersey, Humana Press Inc., 2006.
10. Levy, Janey: Careers in criminal profiling, 1st. ed., The Rosen Publishing Group, Inc., New York., 2008.
11. Modly, Duško: Objašnjenje trileme ubojstvo samoubojstvo nesretni slučaj, Zagreb, MUP RH, 1994.
12. Patherick, Wayne: SERIAL CRIME: Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling, Elsevier Inc., London, 2006.
13. Rossmo, Kim. D.: Geographic profiling, CRC Press, Boca Raton, Florida., 2000.
14. Turvey, Brent E.: Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis, 4th ed., UK, Elsevier Ltd., 2012.
15. Steffoff, Rebecca: Criminal Profiling: Forensic science investigated, Marshall Cavendish Corporation, 2011.
16. Vodinelić, Vladimir, Aleksić, Živojin: Kriminalistika, Informator Zagreb, 1990.

Članci

1. Cacan, Aida: Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Godište X, Broj 3-4, 2010, str. 155-173.
2. Homant, Robert. J., Kennedy, Daniel. B.: Psychological aspects of crime scene profiling, Validity research, Criminal Justice and Behavior, 25, 1998, str. 319-343.
3. Horgan, John: Understanding Criminal Behaviour, Beyond 'Red Dragon', 2002, Faculty of Science Public Lecture Series, University College, Cork, 2002-3, str. 1-15.
4. Kapardis, Andreas: Offender - profiling today: an overview, Ant. N. Sakkoulas Publications L.P., 2017, str. 739-754.
5. Kiš Kamenjarin, Karla: Stručni studij kriminalistika – nedoumice oko prijevoda termina "kriminalistika" na engleski jezik, stručni članak, Polic. sigur. (Zagreb), godina 26.(2017), broj 1, 2017, str. 20-29.
6. Levine, Ned: Crime Mapping and the Crimestat Program, Geographical analysis, Volume 38, Issue 1, 2006, str.41-56.
7. Muller, Damon A., Criminal Profiling: Real Science or Just Wishful Thinking?, HOMICIDE STUDIES, Vol.4, No.3, Sage Publications, Inc., 2000, str. 234-264.
8. Rich, Tom, Shively, Michael: A Methodology for Evaluating Geographic Profiling Software, Draft final report, Prepared for Ronald Wilson National Institute of Justice, Washington, DC 20531, 2004, str. 1-30.
9. Slaviček, Irena, Doležal, Dalibor: Kriminalističko profiliranje, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za kriminologiju, 2011, str. 156-173.
10. Youngs, Donna E., Canter, David V.: Introducing Investigative Psychology: In Psychology and Law. Juta & Co ltd, Cape Town, South Africa, 2006, str. 321-342.

Članci s interneta

1. Kovač, Dario: Što je kriminalističko profiliranje?, 2014, dostupno na: <http://www.istrazime.com/klinicka-psihologija/sto-je-kriminalisticko-profiliranje/> (05.04.2019.)
2. Turvey, Brent E.: Deductive Criminal Profiling: Comparing Applied Methodologies Between Inductive and Deductive Criminal Profiling Techniques, Knowledge Solutions Library, January, Electronic Publication, 1998, dostupno na: http://www.corpus-delicti.com/Profiling_law.html (30.04.2019.)

3. Ressler, Robert K., Burgess, Ann W.: Crime Scene and Profile Characteristics of Organized and Disorganized Serial Murderers, FBI Law Enforcement Bulletin, Vol. 54, No. 8, 1985, dostupno na: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/99114-99117NCJRS.pdf> (10.06.2019.)